

Hrvatski

glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Godina XI Broj 101 Rujan 2013. ISSN 1800-5179

Jesen stiže...

Sadržaj:

- 3** Odnosi između Crne Gore i Hrvatske za primjer
- 6** Dani latinskog idra
- 12** Ličnost izbliza - Antun-Tonći Dender
- 18** Dimitrije Popović prvi puta u Kotoru
- 21** Pisma iz Rima
- 24** Mlade ajkule na krovu europske
- 26** Aktualnosti
- 33** Kronika društva
- 37** Radionice o identitetu "Mala filozofija" u Crnoj Gori
- 39** Povijest brodskih kružnih putovanja u Boki kotorskoj
- 42** Bokeška pjatanca
- 46** Po bokeški...
- 48** Kapetansko groblje
- 53** Pismo čitatelja
- 56** Sudionik posljednjega mletačko-osmanskog rata
- 59** Katorski oriđinali - galioti i škerceri
- 61** Kronika grada Kotora
- 62** Vremeplov
- 66** In memoriam

Poštovani čitatelji!

Poslije vrućeg i događajima bogatog ljeta stigla nam je blaga jesen u kojoj još možemo uživati prije nego što nas zima zapuhne svojom hladnoćom.

U novome broju Glasnika, uz već uobičajene teme kao što su: Povijest kružnih putovanja, Kronika Društva, Vremeplov, Oriđinali, Po bokeški, Bokeška pjatanca... donosimo vam izvješće o posjetu predsjednika Jospovića Crnoj Gori te prenosimo djeliće atmosfere s promocije knjige Antona Sbutege „Pisma iz Rima“ i otvorenja izložbe kazališnih plakata Dimitrija Popovića. U rubrici „Ličnost izbliza“ upoznajte izbliza našega Kotoranina Antuna-Tonćija Dendera.

Aktualna sportska tema i u ovom broju, s razlogom, je vaterpolo: Mlade ajkule osvojile su titulu prvaka Europe!

Članovi našeg Društva bili su u posjetu Sv. Filipu i Jakovu, Murteru i Šibeniku pa vam u reportaži „Latinsko idro“ donosimo detalje o ovome lijepom putovanju.

U rubrici „Aktualnosti“ popratili smo aktivnosti HNV-a i mnoštvo zanimljivosti koje su se dogodile otkako je izišao prethodni broj, a u rubrici Kronika Društva navedene su mnogobrojne aktivnosti Društva.

U ovaj broj uvrstili smo i rubriku „Pisma čitatelja“ pa vas pozivamo da od sljedećeg broja i vi šaljete svoja zapažanja, primjedbe, pohvale ili prijedloge te vam unaprijed zahvaljujemo na suradnji.

Vaša urednica
Tijana Petrović

“Hrvatski glasnik”, Kotor, je upisan u evidenciju javnih glasila kod Republičkog sekretarijata za informisanje RCG pod rednim brojem 04/01-1828 od 31.12.2002. godine. Časopisu je dodijeljen međunarodni standardni broj za serijske publikacije ISSN 1800-5179, koji je otisnut u gornjem desnom uglu korica. Časopis izlazi mjesečno.

Adresa: **Zatvoreni bazen, Škaljari 85330 Kotor**
Telefon: +382 (0)32 304 232 · Faks: +382 (0)32 304 233
E-mail: hgd-kotor@t-com.me · WEB: www.hrvaticg.com
Žiro-računi: **520-361700-17** · **510-4741-76**
Osnivač i nakladnik: **Hrvatsko građansko društvo Crne Gore – Kotor**

Urednica: **Tijana Petrović**
Uređivački odbor: **Marija Mihaliček, Tripo Schubert, Vivijan Vuksanović, Danijela Vulović, Joško Katelan** · Lektorica: **Sandra Čudina** · Fotografije: **Foto Parteli, Klaudio Katelan, Radoje Milić, Dario Musić, Radio Dux, arhiva HGD CG, HINA**
Grafička priprema i tisak: **Biro Konto, Igalo**
Naklada: 600 primjeraka

Odnosi između Crne Gore i Hrvatske za primjer

■ Hrvatska će i dalje biti promotor europskoga puta Crne Gore
Hrvatska zajednica u Crnoj Gori i crnogorska u Hrvatskoj
su most između dviju država

Smotra počasnog odreda VCG

Priredio:
Tripi Schubert

Ivo Josipović boravio je u dvodnevnome službenom posjetu Crnoj Gori, na poziv Filipa Vujanovića, a bio je to prvi službeni posjet otkad je Hrvatska ušla u Europsku

uniju. U delegaciji R. Hrvatske bili su: Darija Krstičević - ravnateljica Državnoga ureda za Hrvate izvan RH, Ivica Kinder - brigadni general, šef Vojnog kabineta predsjednika RH, Romana Vlahutin - savjetnica predsjednika RH za vanjske poslove, Nebojša Koharević -

pomoćnik ministrice vanjskih i europskih poslova, Ivana Sutilić Perić - veleposlanica RH u Crnoj Gori, Petra Furdek - šefica Protokola predsjednika RH, Danja Šilović Karić - šefica Sektora za informiranje i Kristina Lahovski - savjetnica u Kabinetu predsjednika RH.

Dva predsjednika vodili su razgovore u Plavome dvorcu na Cetinju. Josipović i Vujanović ocijenili su da su bilateralni odnosi dviju država dobri, ali da mogu biti i bolji te da će raditi na njihovu unapređnju. Poručili su da prostora za suradnju u svim područjima ima, a da otvorena pitanja treba što prije rješavati.

Josipović se zatim sastao s **Rankom Krivokapićem**, predsjednikom Skupštine, u Vili Gorici u Podgorici. Sugovornici su posebno razgovarali o ulozi nacionalnih parlamenata u procesu europskih integracija i iskustvima Hrvatskoga sabora.

U Vili Gorici **Milo Đukanović**, predsjednik Vlade Crne Gore, susreo se s Josipovićem. Predsjednik Josipović ocijenio je tijekom razgovora kako je Crna Gora na pravome putu da postane sljedeća članica Europske unije. Premijer Đukanović ocijenio je posjet Josipovića Crnoj Gori kao potvrdu odličnih bilateralnih odnosa, koji su važni i za ukupan napredak regije i kao poticaj stabilizaciji i europskome putu zemalja Zapadnoga Balkana.

Na večer u Vili Miločer Filip Vujanović priredio je večeru na kojoj je bio prisutan i **Mirko Vičević, predsjednik HGD CG.**

Sljedećeg dana hrvatski gosti na čelu s Ivom Josipovićem obišli su Bokokotorski zaljev i susreli se s mnogobrojnim Hrvatima iz Crne Gore u Donjoj Lastvi. Domaćini susreta bili su Zvonko Deković, predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća i Dragan Kankaraš, predsjednik Općine Tivat.

Na susretu je bila prisutna i delegacija Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore na čelu s Tripom Schubertom, u odsutnosti predsjednika Mirka Vičevića, a u njezinu sastavu bili su i predstavnici iz Kotora, Podgorice i Tivta.

Predsjednici Josipović i Vujanović

U Domu kulture „Josip Marinković“ o položaju Hrvata u Crnoj Gori uzvanike je izvijestio predsjednik Hrvatskoga nacionalnog vijeća Crne Gore Zvonko Deković, koji je istaknuo da je položaj Hrvata značajno unaprijeđen u posljednjih 15-ak godina, ali je upozorio i na probleme vezane uz restituciju nacionaliziranog zemljišta i slabu pokrivenost frekvencijama radio DUX-a. Najavio je da će se formalizirati zahtjev za uvođenje crnogorsko-hrvatske

dvojezičnosti u službenim institucijama u Tivtu i Kotoru.

Predsjednik Hrvatske Ivo Josipović ocijenio je da je hrvatska zajednica u Crnoj Gori most prijateljstva između dviju zemalja, kao što je to crnogorska u Hrvatskoj.

„Sa zadovoljstvom mogu reći da su Hrvati u Crnoj Gori zadovoljni svojim položajem, da je on sve bolji i da hrvatska zajednica ovdje živi zadaće i vrijednosti koje svi zagovaramo, a to su poštovanje manjin-

Predsjednici s domaćinima

Predsjednik Josipović s delegacijom HGDCG

skih nacionalnih zajednica i njihova uloga u povezivanju dviju država. Zaista, i hrvatska zajednica u Crnoj Gori i crnogorska u Hrvatskoj su veliki i važan most između naših država. Siguran sam da će Republika Hrvatska nastaviti svoju politiku brige o Hrvatima izvan Hrvatske i to ćemo činiti u suradnji s Crnom Gorom jer se ta suradnja pokazala vrlo dobrom“, rekao je Josipović.

Predsjednik Filip Vujanović u svom obraćanju istaknuo je da djelovanje hrvatske zajednice ima potporu države Crne Gore.

U obraćanju novinarima rekao je da je susret s Josipovićem bio prilika da mu zahvali na brizi Hrvatske o nacionalnoj zajednici Crnogoraca u Hrvatskoj.

„Osvjedočio sam se tokom moje zvanične posjete i u kontaktima koje sam imao sa njima da je to briga koja zavrjeđuje svaku pažnju i poštovanje i uvjeren sam da ćemo gajeći takav odnos prema nacionalnim zajednicama manjina u svojim državama dalje jačati naš inače blizak odnos i kvalitetnu i prijateljsku saradnju“, rekao je Vujanović naglasivši

da je interes naše države da hrvatska nacionalna zajednica osjeća punoću svog življenja u Crnoj Gori, da osjeća pripadanje Crnoj Gori, ali i Hrvatskoj.

Predsjednica HGI-ja i ministrica u Vladi CG Marija Vučinović istaknula je da se zalažemo da Generalni konzulat RH u Kotoru ostane i dalje otvoren kao predstavništvo naše matične države.

Miodrag Kankaraš, gradonačelnik Tivta, izrazio je zadovoljstvo da je Dom kulture

konačno vraćen u funkciju i da je dobio dobrog domaćina te kako će se osobno založiti da nacionalna zajednica Hrvata Dom kulture dobije u zakup na dulje razdoblje.

Nakon susreta u Donjoj Lastvi predsjednici Josipović i Vujanović obišli su s pratnjom Gospu od Škrpjela i Perast, gdje ih je dočekala Marija Maja Čatović, predsjednica Općine Kotor.

Predsjednik Ivo Josipović bio je gost Radio televizije Crne Gore te je tom prilikom izjavio: Europska unija nije potpuna bez Crne Gore i ostalih država u regiji, a Hrvatska se snažno zalaže za proširenje europske zajednice naroda na zemlje jugoistočne Europe.

Hrvatska kao članica EU-a ima prilike utjecati na politiku europske zajednice, posebno kada je riječ o politici proširenja.

Proces integracije se isplati. Hrvatska je tijekom dugog razdoblja pregovora postala bolje društvo. Izazovi na koje smo mi nailazili slični su onima na koje vi nailazite.

Pitanje Prevlake ne predstavlja „goruće“ političko pitanje jer ne izaziva tenzije.

Posjet Perastu

ČLANOVI HRVATSKOGA GRAĐANSKOG DRUŠTVA, GRADSKÉ MUZIKE I KLAPÉ „BISERNICE BOKE“ BORAVILI U SVETOME FILIPU I JAKOVU, MURTERU I ŠIBENIKU

Dani latinskog idra

Ispred zdrade KUD-a sv. Roko

To je sinteza svih djelatnosti i postupaka, znanja i obrta, pomorskih vještina i iskušenja, stanja duha i vjerovanja, svega što se plelo po ovome čudesnom akvatoriju.

Piše:
Tripo Schubert

U veljači 2012. godine u povodu Tripundanskih svetkovina u Kotoru je gostovala Šibenska gradska glazba, a mnogi njihovi članovi sudjelovali su na Tripundanskoj večeri. Gradska muzika Kotor, na povratku iz Venecije, uzvratila im je posjet. U studenome 2012. godine ugostili smo KUD „Sv. Roko“ iz Sv. Filipa i Jakova, a njihov predsjednik Ivica Eškinja pozvao je naš mandolinski orkestar „Tripo Tomas“ i folklornu sekciju Bokeljske mornarice u Sv. Filip i Jakov na „Lito folklora“, koje je održano u srp-

S načelnikom Općine Zoranom Pelicarićem

nju 2013. godine. U organizaciji HGD CG, u veljači 2013. godine, Murterini su, na čelu sa Željkom Jaratom, posjetili kulturne i sakralne spomenike Boke kotorske, bili na Tripundanskoj večeri te na svečanostima u povodu blagdana sv. Tripuna. Tada je Željko Jerat, predsjednik udruge „Latinsko idro“, izrazio želju da budemo prisutni na manifestaciji „Dani latinskog idra“ u Murteru.

Svima njima koordinator boravka u Kotoru bio je Tripo Schubert, a glavni vodič Ivica Biskupović, predsjednik Kotorke gradske muzike. Oni su pozvani na svetkovine u Sv. Filipu i Jakovu, Murteru i Šibeniku.

Blagdan sv. Mihovila u Sv. Filipu i Jakovu, u Murteru i Šibeniku, bio je pravi termin za uzvratni posjet tim mjestima i našim dragim prijateljima.

Sv. Filip i Jakov je biser rivijere, smješten na obali Pašmanskoga kanala, atraktivno turističko mjesto i poznato po nekadašnjim ljetnikovcima za-

darskih plemića. Naš domaćin bio je Ivica Eškinja, predsjednik KUD-a sv. Roko i predsjednik Općinskog vijeća. Pokazao nam

je prostorije KUD-a, zgradu u kojoj su boravila naša djeca, zatim smo posjetili najstariju crkvu iz XI. st., onu sv. Roka, i

S domaćinom Ivanom Eškinjom

S domaćinom Željkom Jeratom

bili nazočni na prijemu kod načelnika Općine Zorana Pelicarića, inače bivšega vaterpolista, koji poznaje mnoga vaterpolska imena iz VK „Primorac“.

U Šibeniku nas je dočekaao Darko Gulin, predsjednik Šibenske gradske glazbe, inače dopisnik časopisa „Hrvatski glasnik“, koji nas je poveo u

šetnju ulicama i trgovima grada Šibenika, kojima se kretala procesija u povodu blagdana sv. Mihovila, a zatim nas je ugostio uz nazočnost članova gradske glazbe u njihovim prekrasnim prostorijama.

Glavna manifestacija događala se u Murteru - „Dani latinskog idra“. Najzanimljiviji događaji bili su u samoj završnici, 28. i 29. rujna, a to je smotra klapa ispod „Latinskog idra“ i regata „Latinsko idro“. Na smotru klapa pozvana je i klapa „Bisernice Boke“, koje nisu mogle doputovati, ali su ih predstavljale dvije članice - Marija i Božana.

Murter je naselje koje se spominje prvi put 1273. godine, danas je poznato turističko odredište zajedno s Kornatima, biserom Sredozemlja. Poznat je i po manifestaciji „Latinsko idro“. To je sinteza svih

S predsjednikom Gradske glazbe Šibenik, Darkom Gulinom

Smotra klapa

Regata

djelatnosti i postupaka, znanja i obrta, pomorskih vještina i iskušenja, stanja duha i vjetrovanja, svega što se plelo po ovome čudesnom akvatoriju.

Kruna događaja je regata tradicionalnih drvenih brodogajeta s „latinskim idrom”. „Iako smo odgajani u preziru prema tradiciji, nije kasno

ispraviti tu nepravdu. Jedan od načina je Regata 'Latinsko idro' i sve što ona samim svojim imenom podrazumijeva. Upravo nas to jedro drži u ve-

Start regate

ga spomena murterske župe i ove godine održala se u povodu blagdana svetog Mihovila, znatno masovnija i razvikanija nego na svome početku. Po riječima dr. Skračića, postat će kvalitetan i moderan turistički proizvod tek onda kada sve uvjere da mještani to rade zbog sebe i iz sebe, te da nije riječ o instant manifestaciji za jednokratnu turističku upotrebu. „Da je 'naša' regata postala prepoznatljiv događaj na Jadranu, argumentirano je podatkom iz priloga 'More' Slobodne Dalmacije koji ju je uvrstio u pet najpoznatijih jadranskih regata. Ako ustvrdimo da ni jedna od njih nema eminentno tradicijsko obilježje, možemo se smatrati i jedinama“, rekao je Skračić.

Na ovogodišnjoj regati sudjelovalo je više od 60 jedrilica u različitim klasama. Prvo mjesto u grupi LEUT osvojio je Željkov sin Grgo, a Željкова kćerka Ana bila je druga u grupi KAIĆ.

likoj zajednici mediteranskih naroda i čini diljenicima jedne goleme pomorske tradicije koje se, unatoč svim mijenama, nikada nismo odrekli“, rekao je jednom prilikom prof. dr. Vladimir Skračić, govoreći o latinskome jedru kao podsjetniku na jedan način života

i sustava u čijem je ishodištu stajao brod kao stožer oko kojega se pleo život, te je i svoje izlaganje nazvao prigodno „Svijet latinskog idra“.

Regata, koja je spontano nastala 1998. godine s „gajetama na idra“ u povodu proslave sedamstote obljetnice prvo-

Pobjednička jedinica prolazi kroz cilj

Antun-Tonći Dender

Antun Dender

Razgovor vodio:
Mirko Vičević

Antun, Tonći Dender, jedan je od osnivača udruge HGD, doajen i prvi predsjednik Skupštine HGD. Također, jedan je od najstarijih građana Kotora koji je gotovo cijeli svoj radni vijek posvetio boljitku grada i hrvatske zajednice u njemu. Kotorani Vas znaju, ali ipak Vas molim da nam ispričate nešto o sebi.

Stavili ste pred mene težak zadatak da ispričam nešto o sebi. Kako da 88 godina života stane na par stranica, a da pri tome ne napravim puku biografiju ili, opet, da budem preopširan i zamorim čitatelje? Znate, 88 godina je dugo i za izgovoriti, a kamoli proživjeti. Sjećanja polako blijede pa se zahvaljujem na prilici da ih i ovim putem obnovim.

U svakom slučaju unaprijed zahvaljujem čitateljima na strpljenju.

„Stari” sam Kotoranin. Četrta sam generacija kotorskih Dendera koji su došli u Kotor iz Dubrovnika u drugoj polovici 18. stoljeća. Rođen sam u Kotoru 17. srpnja 1925. godine, od oca Vicka i majke Ljubice Dender, rođene Nikolić. Oca ne pamtim jer je umro kada sam imao samo tri mjeseca života, a moja sestra, pokojna Tonka, dvije godine.

Možda je njegova prerana smrt na neki način odredila moj daljnji životni put. Moj otac bio je postolar ili, kako se tada govorilo u Kotoru, crevljar, a majka Ljubica domaćica. Možete zamisliti situaciju u kojoj se našla moja majka nakon očeve smrti, sama s dvoje male djece, bez prihoda. Međutim, ta hrabra žena nije se predavala, uporno se borila i izborila da kao samohrana majka održi i stavi na noge svoju obitelj te smo zahvaljujući njezinoj snazi, upornosti i odlučnosti uspjeli moja sestra Tonka i ja imati normalno djetinjstvo, pa i budućnost. Bila je dobra, ali i stroga majka koja je morala obuzdati fakinčića u kojega sam izrastao, uporno inzistirajući na našem školovanju jer je duboko bila uvjeren da se samo školovanjem može uspjeti u životu. I danas, kada se osvrnem na svoj život, mislim da sam samo zahvalju-

jući njezinoj snazi i ljubavi uspio u životu. Da moj otac nije umro, vjerojatno bih nastavio obiteljsku tradiciju postolara.

Školu ste učili u Kotoru, a studirali ste u Zagrebu. Kakva su Vaša sjećanja iz tog razdoblja?

Osnovnu školu i nižu gimnaziju završio sam u Kotoru. Iz osnovne škole ostalo mi je bolno sjećanje na iznimno strogu učiteljicu Raspor koja me je, jer sam bio ljevak, tukla po lijevoj ruci ravnalom kako bih pisao desnom, a u tome je i uspjela iako mi je ostala iz tog razdoblja trauma za čitav život. Daljnje školovanje prekinuo je rat, došli su Talijani pa sam krenuo u talijansku školu i tamo učio talijanski kao materinski jezik. Rat u Kotoru nije se puno osjećao pod Talijanima, osim što smo svaki dan preživljavali, a pravi rat počeo je kada je Italija kapitulirala i Nijemci zauzeli Kotor. Ljudi su počeli ginuti pa sam zamalo i ja izgubio život. Kraj rata dočekao sam na Kosovu u svibnju 1945. godine kao borac I. bokeljske udarne brigade, kada sam demobiliziran kako bih završio školu.

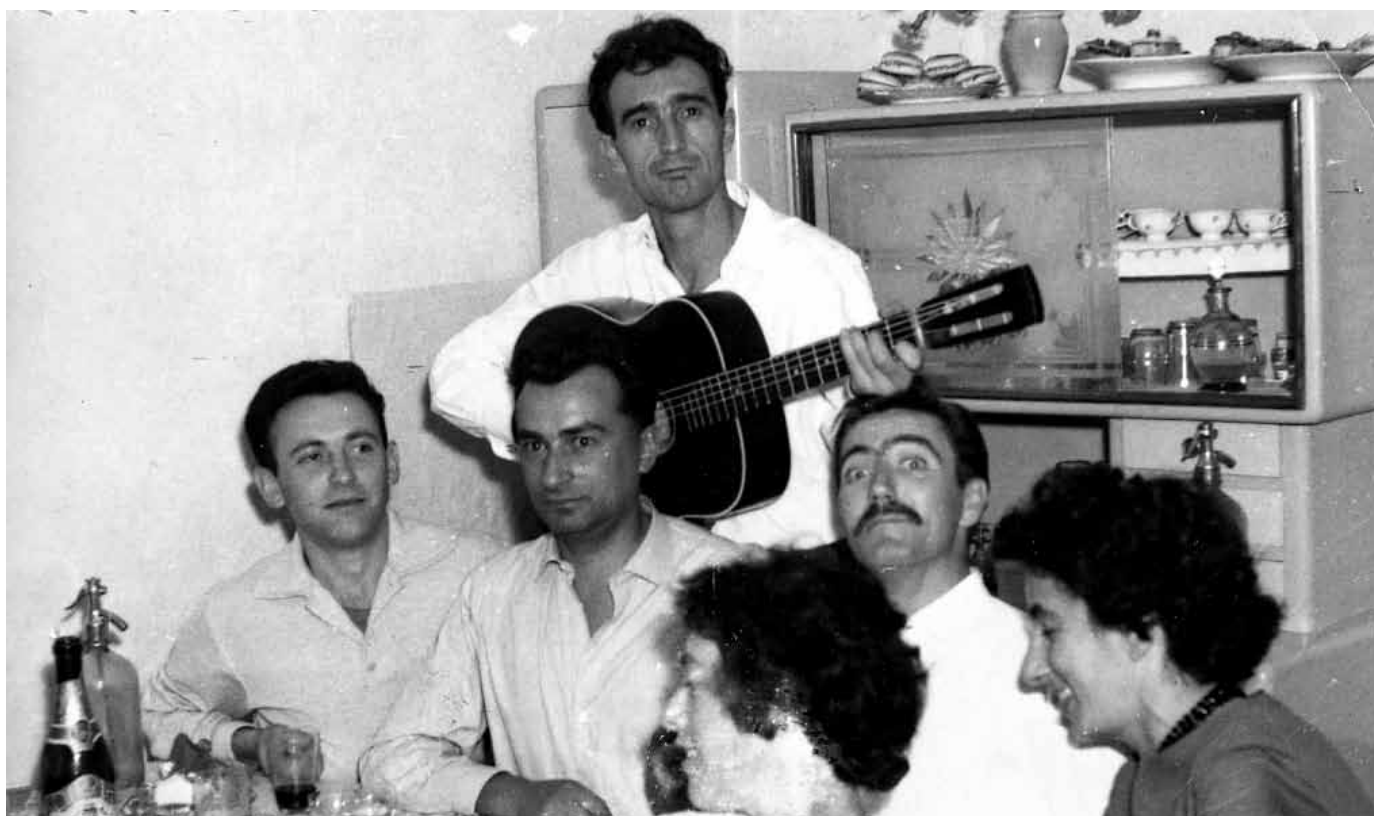
Nakon završetka gimnazije u Kotoru dobivam stipendiju i 1947. godine upisujem Građevinski fakultet u Zagrebu. Odlazim u Zagreb zajedno s mojom tadašnjom djevojkom Jovankom, Vanjom Martinić koja je upisala Filozofski

III. razred realne gimnazije 1939.

U Zagrebu sa Vanjom i Jovicom 1953.

Fešta s društvom 1964.

Kotor Trg od oruzja zemljotres 1979.

fakultet. U Zagrebu smo se i vjenčali te u prosincu 1949. godine dobili sina Aleksandra, Sašu. Za Sašino rođenje u trenu je saznao cijeli Kotor jer je s telegramom koji sam mu poslao Jovica Martinović, Vanjin brat koji je tada imao 14 godina, upao u kino Vuković u kojemu je bila Vanjina majka Angelina i pola Kotora i usred predstave povikao - Mama, Vanja je rodila sina - tako da se vijest odmah proširila. I baš kad je život krenuo normalnim tokom, pukao je grom iz vedrog neba. Vlasti u Kotoru ukinule su stipendiju

meni i Vanji zbog samo njima znanog razloga da oženjeni odnosno udati studenti nemaju pravo na stipendiju, premda mislim da je to bilo zbog moje političke nepodobnosti. Tako sam, drugi put u životu, ostao sam na ulici, sa suprugom i bebom. Iako sam dao prvu godinu na Građevinskome fakultetu, morao sam ga napustiti zbog velikih obveza na predavanjima i vježbama te upisati Pravni fakultet. Uz puno napora, muka i odricanja, mojih i Vanjinih, radeći i studirajući, diplomirao sam na Pravnome fakultetu u Zagrebu 1956. go-

dine i počeo raditi kao pravnik u jednoj građevinskoj tvrtki.

Od tada počinje Vaša bogata poslovna karijera, koju je posebno obilježio potres koji je pogodio Kotor 1979. godine.

Da, tako je. Godine 1958. dobio sam ponudu od Ministarstva pravde u Sarajevu da radim kao sudac u Općinskom sudu u Foči, što sam 'objeručke' prihvatio, a Ministarstvo mi je odmah dalo stan i imenovalo me za suca iako nisam imao prakse ni položeni sudsko-odvjetnički ispit. Naime, do tada su u Bosni i Hercegovini sudovi bili laički, suci su bili 'ugledni' partizani, bez obzira na školsku spremu, pa su im obrazovani kadrovi i te kako bili potrebni. U Foči sam ostao do 1960. godine kada se s obitelji selim u Kotor, gdje smo 1959. godine dobili kćer Bojanu.

Moj prvi posao u Kotoru bio je u brodarskom poduzeću „Lovćen”, a zatim u građevinskom poduzeću „Boka” gdje je radila sjajna ekipa tada mladih ljudi: Srđan Uđo Gopčević, Vlado Lipovac, Saveta Vico, Branka Simonuti, Špiro Jovanović..., da bih od 1966. godine počeo raditi kao odvjetnik. Sve do potresa 1979. godine radio sam kao odvjetnik uz kraće prekide, i u Libiji, u hotelskom poduzeću „Fjord” i u Jugopetrolu.

Dana 15. travnja 1979. godine Kotor i Crnogorsko primorje pogodio je strašan potres koji je odnio puno ljudskih života i napravio golemu materijalnu štetu. Odmah nakon potresa, zajedno s pok. Srđanom Uđom Gopčevićem i ing. Vladom Lipovcem organiziram osnivanje poduzeća za obnovu Kotora „Obnova” i sljedećih 10 godina posvećujem sve svoje sile organizaciji i realizaciji obnove moga grada. Ljudi danas teško mogu shvatiti značaj i golemi opseg posla koji je

Indusrtijska zona Kotor

obavljen tijekom tih 10 godina. Raseljen grad, ljudi pod šatorima, uništeno gospodarstvo, infrastruktura, sve je trebalo početi ispočetka, najprije zbrinjavajući ljude. Za obnovu Kotora angažirali smo hrvatsku građevinsku operativu koju su predvodile tvrtke Hidroelektra iz Zagreba i Primorje iz Rijeke. Prvo su izgrađena tri nova naselja oko Kotora tako da su svi građani Kotora bili zbrinuti u vrlo kratkom roku. Zatim, za samo deset godina, obnovljen je cijeli jedan grad, grad Kotor, uz napomenu da mi je na srcu velika bol i tuga što u obnovljeni grad nije vraćeno stanovništvo koje je stanovalo u njemu prije potresa, nego je ostalo raseljeno po novim naseljima, čime je grad izgubio svoju dušu. Za samo deset godina izgradili smo novu rivu, probili tunel kroz Vrmac i spojili Kotor s aerodromom i Tivtom. Posebno sam ponosan što smo premjestili industriju iz grada u Industrijsku zonu i konačno ga oslobodili zagađenja. U tom poslu izravno sam sudjelovao, posebno oko izgradnje tvornice „Rivijera”

zajedno s ing. Tripom Schubertom. Za samo 10 godina popravili smo oštećenu infrastrukturu i izgradili sustav odvoda kanalizacije koji se iz Kotorskoga zaljeva ispuštao u otvoreno more kraj Bigove. Žao mi je jedino što nije realizirana gradnja žičare za koju smo načinili idejni projekt i počeli

realizaciju, ali zbog određenih političkih i ekonomskih razloga do izgradnje nije došlo. U sve ove navedene poslove, mogu reći titanske, osim 10 godina života ugradio sam i dio sebe pa kada pogledam unatrag čini mi se da je i samo to dovoljno za jedan život. Nakon 1989. godine vratio sam

Tunel Vrmac

se u poduzeće Jugopetrol, gdje sam ostao do mirovine 1990. godine.

A onda dolazi nesretni rat i raspad Jugoslavije. Kako ste Vi doživjeli to teško vrijeme?

Da, tih godina dolazi rat i raspad Jugoslavije. I ne samo Jugoslavije, nego i čitavog sustava vrijednosti i, što je najgore, starih prijateljstava. Građani, prijatelji, moji Kotorani, preko noći su se mijenjali i od miroljubivih ljudi, „lascia mi stare“, postajali zagriženi nacionalisti spremni na obračun sa svima koji su imali drukčije mišljenje, nacionalnost, vjeru... Neki moji dobri prijatelji prestali su me pozdravljati ili, još gore, počeli su mi upućivati uvrede. Zašto? Zato što nisam mogao odobravati sramni napad na Dubrovnik i što sam, u seriji tekstova u „Monitoru“ pod naslovom „Spasimo Dubrovnik“ digao svoj glas protiv nasilja. S ponosom mogu reći da sam, uz cetinjske liberalne, bio jedan od rijetkih, a sigurno jedini u Kotoru, koji je imao hrabrosti da se u tome mutnom i opasnom vremenu javno oglasi protiv agresije. Naravno, to je imalo svoju cijenu, uslijedile su prijeteće ubojstvima meni i mojoj obitelji, telefonom i pismima najprijetljivijeg sadržaja koje i danas čuvam kao dokaz ljudske sramote. Međutim, nisam se predavao i, evo, dočekao sam da se strasti smire i da danas živim u novoj, staroj državi Crnoj Gori, a bivši prijatelji pa zatim neprijatelji opet su mi prijatelji jer im nisam dao do znanja da sam ih onda prepoznao. Ljudski je praštati.

I kao što sam rekao u uvodu, Vi ste jedan od osnivača udruge HGD, njezin ste doajen i prvi izabrani predsjednik Skupštine HGD. Kako danas vidite udruhu?

S ponosom mogu reći da sam, zajedno s ing. Tripom

Schubertom, jedan od osnivača udruge HGD u Kotoru i prvi izabrani predsjednik Skupštine. O težini ondašnje situacije govori i činjenica da smo morali raditi konspirativno, sve do Osnivačke skupštine na kojoj sam izabran za predsjednika. Legalizacijom udruge HGD Hrvati u Kotoru i Boki kotorskoj dobili su nakon dugo vremena svoju organizaciju preko koje su mogli slobodno izražavati svoje nacionalne osjećaje, učiti hrvatsku kulturu i jezik, razvijati i unapređivati veze s maticom Hrvatskom, razvijati i unapređivati veze sa svim ljudima dobre volje u Crnoj Gori. S obzirom na moju poodmaklu dob, nakon uspješnog početka rada udruge povukao sam se i prepustio mjesto mladima koji su u potpunosti opravdali očekivanja. Ing. Tripo Schubert i dr. Ivan Ilić svojim su radom, zajedno s ostalima, stvorili organizaciju za primjer, a novi predsjednik udruge, Mirko Vičević, vrlo uvjerljivo nastavlja taj put.

I na kraju, kako provodite svoje dane u mirovini?

Što reći na kraju. Iako sam odavno u mirovini, ipak ne mirujem jer moram priznati da u meni još vlada konflikt između tijela i duha. Tijelo stari, snaga polako slabi, ali duh se ne da, govori mi da sam još onaj Tonči od prije nekih 20-ak godina i postavlja mi izazove koje na žalost tijelo više nije u stanju pratiti. Upravo je u tijeku moje ponovno osvajanje San Giovannija, prva stanica je osvojena, to je torijun iznad moje stare kuće, sljedeća stanica je Gospa od zdravlja, a konačna stanica je tvrđava San Giovanni.

Uspio sam i napisati knjigu o svome životu. Doduše, nisam je objavio, ima dosta stranica jer sam imao o čemu pisati, dug je to život. Moram reći da dugi život ima i jednu manu, a to je da ljudi oko vas, koji su bili dio vaših života, polako i neizbježno nestaju. Zgrade su ostale, ali većine ljudi moga grada, koji su činili bit mog

Kaštio i stara kuća

S familjom

življenja, odavno više nema.

Sve u svemu, mislim da sam imao ispunjen život, bez obzira na teškoće i probleme koji su povremeno izbijali. Živio sam u tri države, preživio dva rata, jedan „pravi“, a drugi onaj

sramni, u kojemu se samouništila moja domovina. Doživio sam, kao dijete, da vidim prvu sijalicu koja je osvijetlila dom i grad, pamtim i „mistio“ u kojemu me je majka jednom tjedno kupala. Pamtim trenut-

ke kada su u našu kuću stigli prvi radio, pa televizor, frižider, mašina za pranje robe, a danas? Danas sam vjerojatno najstariji član na „Fejsbuku“ u Kotoru. Imao sam ispunjen život i zato što sam pomogao da se moj grad, teško ranjen, podigne na noge, pomogao sam i da Hrvati u Kotoru dobi-ju svoju udrugu, doživio sam 88 godina... A što je najvažnije, moja obitelj je dobro, imam četvero unučadi, unuke Toni-ja koji je arhitekt i Bojana koji je pilot te unuku Lanu koja je menadžerica PR-a i živi u Italiji i unuku Minu koja je studentica. Žao mi je što još nemam praunuke jer, morate priznati, grehota je imati 88 godina, a ne biti pradjed. I znate, uzdam se u izreku jedne prijateljice, moje vršnjakinje, koja mi je jednom prilikom rekla - Moj Tonći, kako me je krenulo dočekat ću 100 godina!

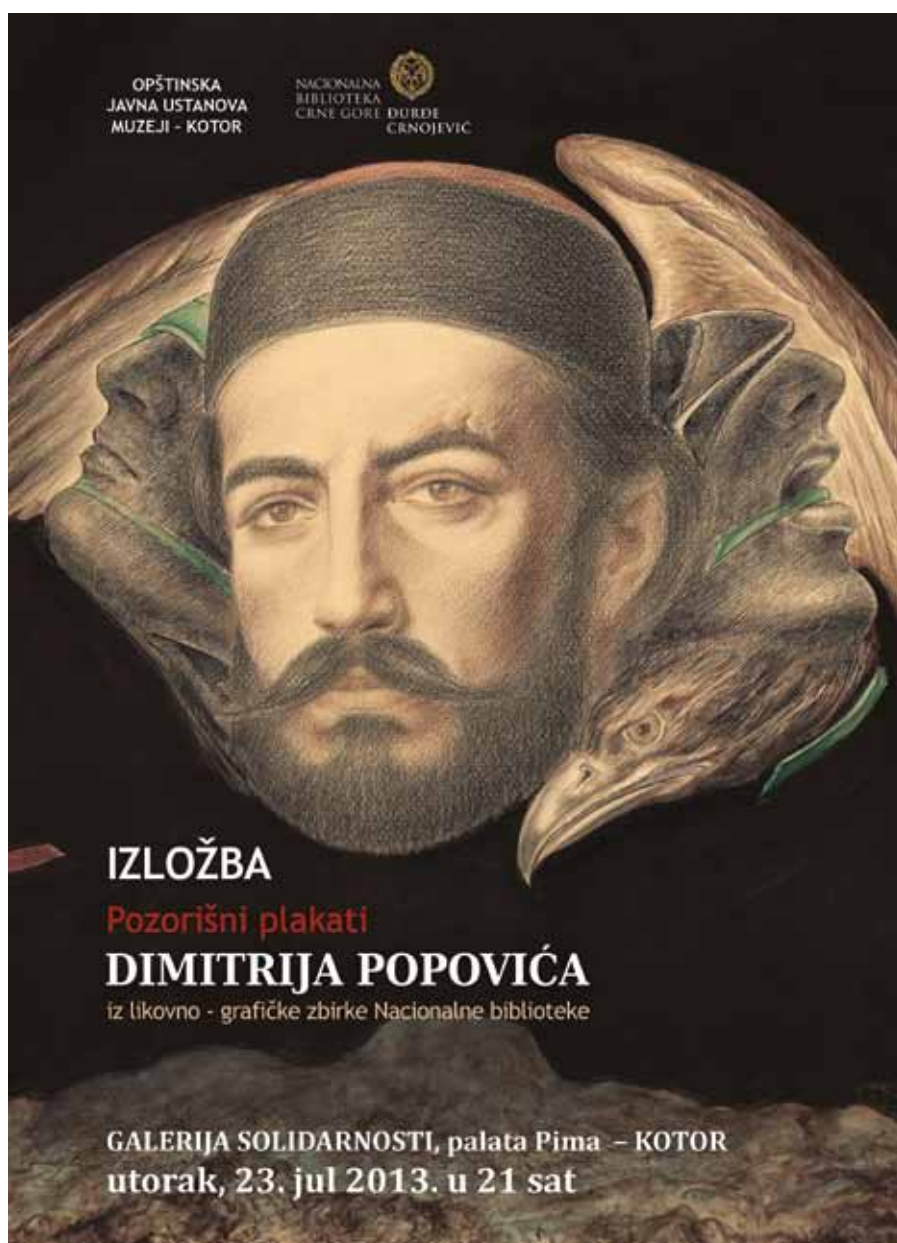
Srdačan pozdrav Vama i čitateljima!

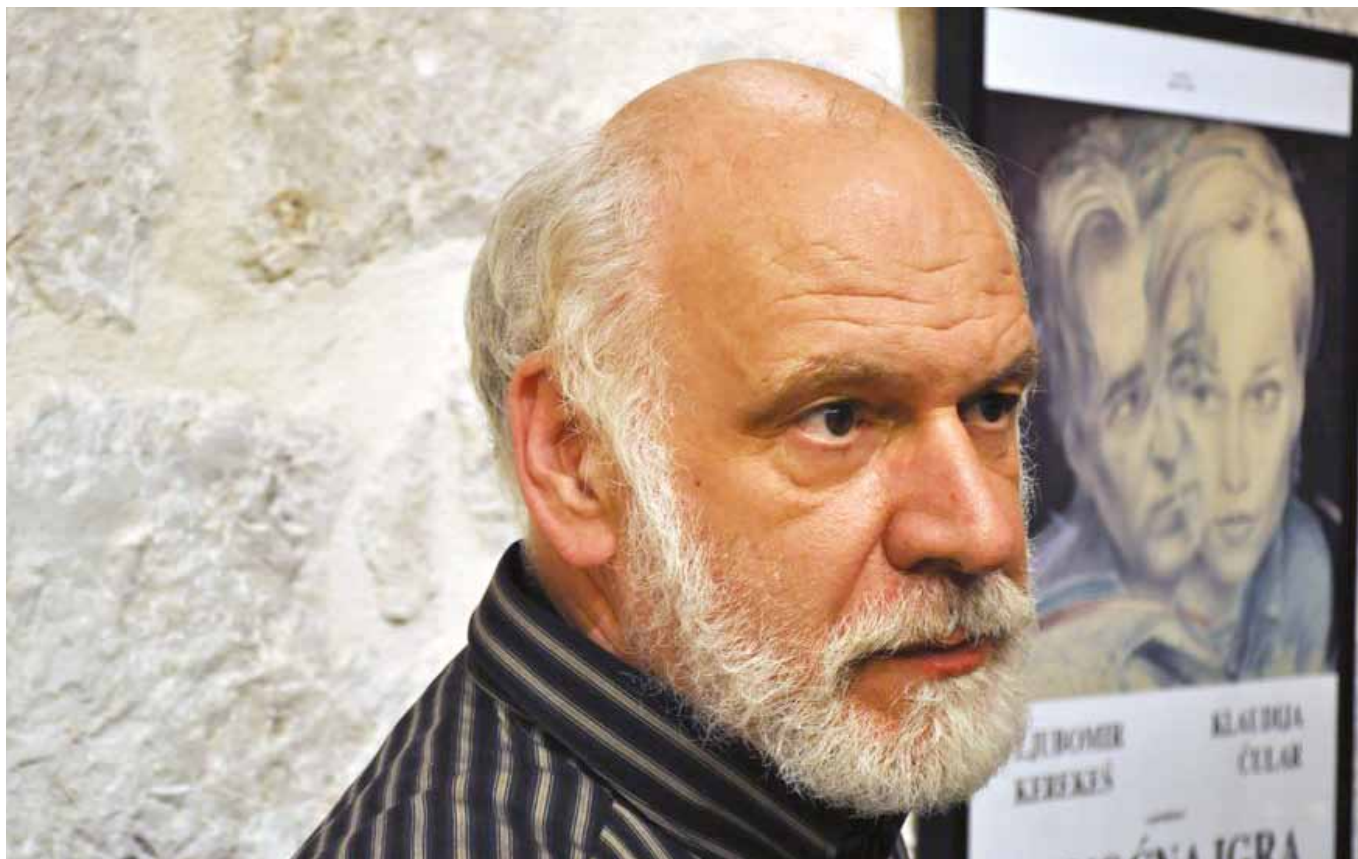
S unucima

IZLOŽBA POZORIŠNI PLAKATI DIMITRIJA POPOVIĆA U
KOTORSKOJ GALERIJi SOLIDARNOSTI

Dimitrije Popović prvi puta u Kotoru

Izložba u Kotoru ima značaj u godini jubileja, a Dimitrije Popović dao je izvrstan pečat obilježavanju velikoga Njegoševa jubileja na Cetinju i Crnoj Gori pa i ovu izložbu doživljavamo u tom svjetlu, a kreacije na temu Verdijevih djela svojevrsni su omaž velikome skladatelju.

Dimitrije Popović

Piše:
Marija Mihaliček

Plakat kao oblik vizualne komunikacije ni danas u doba novih medija nije izgubio na značenju i značaju, posebno kada je umjetnički oblikovan i kada je izraz nadahnuća autora, njegove kreativne energije i talenta, onda ovaj vid stvaralaštva znači puno više od efemernosti vijesti koju šalje. Izložba *Pozorišni plakati* Dimitrija Popovića u Kotoru značajna je prije svega zato što se poznati slikar, grafičar, pisac, hrvatski i crnogorski umjetnik Dimitrije Popović prvi put predstavlja Kotoru, a njegovi plakati korespondiraju s muzičkim i dramskim kulturnim programima te vizualno bogate kulturno ozračje grada.

Nastanak umjetnički oblikovanih plakata povezuje se s pojavom niza litografija francuskoga slikara i grafičara H. Domiera u prvoj polovini

XIX. st. kada se izrađuje čitav niz kazališnih, književnih i političko-satiričkih plakata. Razvojem i usavršavanjem grafičkih tehnika i tiska stvaraju se uvjeti za kvalitetno umnožavanje, a prihvaćanje umjetnika da se okušaju u ovome mediju rezultira time da plakat uz utilitarnu svrhu odnosno svoj reklamni karakter postane i svojevrsan oblik likovnog ostvarenja. Na samome početku umjetnički plakat je ostvaren crtačkim i kolorističkim efektima kojima se donosi tematska sažetost, čime se ostvarila veća upečatljivost obavijesti koju plakat šalje. Oblikovanju plakata kao autonomnoga likovnog ostvarenja najviše je pridonio krajem XIX. st. H. Toulouse-Lautrec svojim plakatima kojima se oglašavaju programi pariških kazališta, cirkusa, glazbenih kuća, a koji i danas predstavljaju značajan segment umjetnosti ovoga velikoga francuskoga slikara.

Umjetničko oblikovanje pla-

kata tijekom povijesti prati estetska načela dominantnih pravaca likovne umjetnosti i on postaje izazov za mnoge stvaratelje. To se posebice odnosi na secesiju i jugendstil te poznate kreacije bečkoga slikara Gustava Klimta.

U prvim desetljećima XX. st. mnoga značajna umjetnička imena jugoslavenskoga prostora u svome stvaralačkom opusu imaju i kreacije plakata. Poznati autori serija umjetničkih plakata su Tomislav Krizman, Ljubo Babić te Ljuba Ivanović.

Umjetnički osmišljen plakat odavno je prepoznat ne samo kao važno svjedočanstvo o kome obavještava, već i kao likovna vrijednost, nezaobilazna u procjenjivanju djela nekog umjetnika. Retrospektive slikara ravnopravno uključuju angažman na ilustraciji knjiga ili izrade plakata, stalni postavi s presjecima dostignuća neke epohe ili pravca izlažu plakate, a kulturne institucije poput muzeja i biblioteka ima-

ju kolekcije plakata u svojim zbirkama kao kulturno-povijesnu građu.

Kazališne kuće cijene značaj umjetnički oblikovanog plakata pa tako HNK angažira vrhunska umjetnička imena za likovno kreiranje identiteta svog repertoara. Prihativši sudjelovanje u realizaciji projekta HNK, poznati umjetnik Dimitrije Popović u razdoblju od 1990. do 2010. ostvario je plakate koji vizualno interpretiraju Shakespearove dramske tekstove: *Hamleta*, *Kralja Lira*, *Romea i Juliju*, zatim Goethova *Fausta*, libreta za opere: Bizeovu *Karmen*; Puccinijevu *Toscu*, Camille Saint-Saënsovu operu *Samson i Dalila*; Bachovu *Muku po Mateju*, balet *Pjesme ljubavi i smrti* Gustava Mahlera, Verdijeve opere: *Traviatu*, *Don Karlos*, *Moć sudbine*, *Rekvijem*.

Nacionalna biblioteka „Đurđe Crnojević“ s Cetinja čuva kolekciju kazališnih plakata Dimitrija Popovića koja je sti-

gla na Cetinje 2012. kao donacija autora. Donirani instituciji nacionalne kulture, ovi plakati postaju dio grafičkolikovne zbirke, ali i otpočinju novi život uz mogućnost povremenog izlaganja.

U to nas, zaista, uvjerava izložba *Pozorišnih plakata*, iz fundusa Nacionalne biblioteke „Đurđe Crnojević“ s Cetinja, koja je postavljena u kotorskoj Galeriji solidarnosti u prostoru palače Pima.

Svaki od ovih umjetničkih plakata izraz je duboke umjetnikove motivacije, kreativnosti i vlastita emotivnog doživljaja velikih klasičnih djela poznatih dramskih tekstova, opere, baleta. Dimitrije Popović je uz originalnost umjetnikove poetike uzdigao ovaj medij iznad prolaznosti njegove osnovne namjene. Zato se serija umjetničkih plakata smatra ništa manje vrijednom od poznatih umjetnikovih ciklusa religioznih, biblijskih djela i onih posvećenih poznatim slikarima i

književnicima, o čemu svjedoči i jedna od nekoliko umjetnikovih monografija, koja posebno tematizira plakat kao oblik vizualne komunikacije.

Izložba u Kotoru ima značaj u godini jubileja, a Dimitrije Popović dao je izvrstan pečat obilježavanju velikoga Njegoševa jubileja na Cetinju i Crnoj Gori pa i ovu izložbu doživljavamo u tom svjetlu, a kreacije na temu Verdijevih djela svojevrsni su omaž velikome skladatelju.

Ovaj kulturni događaj je i dobar primjer međuinstitucionalne suradnje jer je izložba realizirana u suradnji s Nacionalnom bibliotekom „Đurđe Crnojević“ s Cetinja, koja je nedavno u Kotoru prikazala vrijednu dokumentarnu građu o Petru Petroviću na izložbi *Njegošu - pjesniku, misliocu i vladaru*, a sada nam je omogućila da upoznamo vrijednu donaciju Dimitrija Popovića. Tako ova zbirka nastavlja novi život izvan ugledne institucije.

Pisma iz Rima

Posebnu vrijednost ovoga odjeljka čine pisma u kojima je vrlo lucidno izvršena usporedba između svetitelja vremenski i prostorno odvojenih, ali zato veoma bliskih po pozvanju i privrženosti idejama ekumenizma, kao što su sveti Vasilije Ostroški i sveti Leopold-Bogdan Mandić ili pak kotorski patron sveti mučenik Tripun i jedan od najvećih crkvenih otaca sveti Augustin.

Piše:

Jovan J. Martinović

Kada sam gotovo nadušak pročitao rukopis „Pisma iz Rima“ našeg sugrađanina i dragog prijatelja Antuna Tona Sbutege, duboko sam se zamislio nad esencijalnim pitanjem: kakvoj vrsti, kojem žanru literature pripada ova knjiga? Naime, to je vrlo teško odrediti jer ova pisma imaju vrijednost visoko naučnog bedekera po rimskoj historiji i nepreglednim spomenicima, ali i značaj esejističkog pronicanja u ponekad nedokučive tajne umjetničkog izraza i sazrijevanja.

Svako od šest poglavlja ove knjige ima svoj duboki smisao i značaj. Na mene je poseban utisak ostavilo prvo poglavlje sa pismima o Rimu i njegovim spomenicima, pošto me podsjetilo na moju prvu posjetu Vječnom gradu pod jesen 1955. godine, kada sam kao student druge godine arheologije zaneseno slušao očiglednu

nastavu i nadahnuta predavanja moga dragog profesora Duje Rendića Miočevića na samom Forumu, kod Trajanovog spomenika, u Koloseumu, u Panteonu, u Karakalanim termama i katakombama svetog Kaliksta, ili kada sam na Ara pacis Augustae kolokvirao, zapravo položio ispit iz latinskoj jezika kod čuvenog latiniste Veljka Gortana. No isto tako me je podsjetilo i na to kako sam pred sam raspad Jugoslavije, u maju 1988. godine, kao član neke savezne delegacije na dan svetog Ćirila i Metodaa prisustvovao misi u njihovu čast u kripti crkve San Clemente, a kasnije imao čast da budem primljen od strane pape Ivana Pavla II. Pominjanje crkve svetog Jeronima me je opet sjetilo na to kako sam sa don Brankom Sbutegom pred sami početak raspada nekadašnje velike i lijepe zemlje švercovao divnu drvenu skulpturu ovog sveca, rad drugog našeg neumrlog veli-

kana Vaska Lipovca, kao dar za ovu crkvu.

U drugom poglavlju data je enciklopedijski koncizna a opet vrlo široka i sveobuhvatna slika Vatikana i njegove države, njegovog nemjerljivog duhovnog i umjetničkog blaga, te njegovog direktnog i indirektnog uticaja na tokove svjetske historije, dok je u trećem poglavlju u cjelini obrađen Suvereni viteški malteški red, jedina država bez teritorije u svijetu, njegova ratnička i humanitarna aktivnost tokom zadnjih deset vjekova, te njegova veza sa Crnom Gorom, posebno preko čudotvorne ikone Bogorodice Filermose, relikvije desne ruke svetog Ivana Krstitelja i čestice Časnog krsta.

Cetvrto poglavlje kroz svojih jedanaest pisama donosi široki spektar diplomatskih i kulturnih aktivnosti ambasade Crne Gore pri Svetoj stolici, među kojima je vrlo zapaženu ulogu imala prezentacija duhovne i kulturne baštine Crne Gore a posebno njenog pomor-

Bogorodičin hram

stva u Veneciji, kao i brojnih uzajamnih veza Mletačke republike i njenog istorijskog posjeda kroz bezmalo četiri stoljeća – Boke Kotorske. Imao sam čast da i sam učestvujem u nekim od ovih projekata pod naslovima „Venecijanska baština u Crnoj Gori“ i „Albanija Veneta“ u organizaciji Marko Polo Sistema, a u oba projekta je pisac predgovora bio prvi ambasador Crne Gore pri Svetoj stolici, naš Antun Sbutega.

Sest pisama petog poglavlja o najznačajnijim italijanskim slikarima od renesanse i baroka do moderne umjetnosti predstavljaju zapravo minuciozne studije monografskog karaktera i bacaju novo svjetlo na likove ovih titana i korifeja i na njihovu prisutnost – makar u maloj mjeri – unutar onog golemog kulturnog blaga nataloženog u bogatoj bokeškoj riznici kulture.

I po onom starom pravilu – *Finis coronat opus* – posljednje šesto poglavlje predstavlja krunu ove čudesne zbirke pisama, završni vijenac i sublimaciju svega do tada rečenog. U tim sažetim traktatima donesena je, naprimjer, obrada teze o laičkoj državi i o svecima zaštitnicima Evrope, zatim je vrlo transparentno osvijetljen veliki jubilej sedamnaest vjekova hrišćanstva, a u posebnom pismu obrađen je lik svetog Benedikta, osnivača najstarijeg monaškog reda čiji su članovi odigrali značajnu ulogu prvih misionara i graditelja najranijih preromaničkih crkvenih građevina kao što su crkva svetog Tome na Prčanju i prvobitni martirij svetog Tripuna u Kotoru. Posebnu vrijednost ovoga odjeljka čine pisma u kojima je vrlo lucidno izvršena usporedba između svetitelja vremenski i prostorno odvojenih, ali zato veoma bliskih po pozvanju i privrženosti idejama ekumenizma, kao što su sveti Vasilije

S promocije

Ostroški i sveti Leopold-Bogdan Mandić ili pak kotorski patron sveti mučenik Tripun i jedan od najvećih crkvenih otaca sveti Augustin. U pismu o čudesnoj oluji koja je brod sa relikvijama svetog Tripuna skrenula u Bokokotorski zaliv, nalazi se jedan pasus, koga ću ovdje citirati, a koji je apoteoza svih tekstova:

„Kako se Kotor nalazi vjekovima na granici Istoka i Zapada, njegov Svetac zaštitnik je postao simbol suživota i dijaloga između konfesija, kultura i naroda, kao što je to danas i Crna Gora, u kojoj je mirni suživot osnova njene stabilnosti, razvoja i puta prema integraciji u NATO i Evropsku uniju“.

Pisma iz Rima su već bila objavljivana u efemernim dnevnim ili mjesečnim glasilima, ali zbog svojih univerzalnih vrijednosti i briljantnog jezika kojim su pisana zaslužila su da budu sakupljena u jednoj knjizi koja će činiti čast svake bokeške javne ili porodične biblioteke.

Promotori knjige

JUNIORSKA VATERPOLSKA REPREZENTACIJA CRNE GORE OKIĆENA ZLATOM NA NEDAVNO ZAVRŠENOM PRVENSTVU STAROGA KONTINENTA

MLADE AJKULE NA KROVU EUROPE

Osvajanjem titule prvaka Europe, na najljepši način prezentirali su crnogorsku mladost, sportski inat, kvalitetu i znanje koje posjeduju.

Piše:
Joško Katelan

Drugi put zaredom pišemo o vaterpolu. To ne bi trebalo nikoga čuditi! Vaterpolo je sport broj jedan u našoj bokeljskoj sredini, pa i u državi Crnoj Gori. Mnogi su se pitali radi li se kvalitetno s mladim naraštajem, a potvrda je stigla ovih dana s Malte, gdje je održano Europsko juniorsko prvenstvo u vaterpolu. Nakon srebra seniora na šampionatu svijeta, ovaj put najsajnija vaterpolska medalja stiže u Crnu Goru, u režiji izbornika Mirka Vičevića.

Juniorska reprezentacija

Osvajanjem titule prvaka Europe, na najljepši način prezentirali su crnogorsku mladost, sportski inat, kvalitetu i znanje koje posjeduju. To je bitan rezultat u njihovim karijerama koji će biti veliki poticaj za vrijeme koje dolazi. Sasvim je izvjesno da će i u seniorskoj konkurenciji osjetiti čari i zadovoljstva sportskog veselja.

S druge strane, rezultat nije mogao izostati kada uz nespornu kvalitetu vaterpolista Stručni štab čine olimpijski

šampion i njegov prvi suradnik, veliki sportaš. Uspjeh nije mogao izostati kada se radilo na pravi način i kada su se stvari postavile na svoje mjesto. Najviše zasluga stoji ipak u mladim mišićama, u sjajnim nastupima.

Izbornik Mirko Vičević posebno je istaknuo odricanje svojih prvotimaca na putu do europskog zlata. Vjera u to da će rad, zalaganje i disciplina dovesti do rezultata ispunila im se na najbolji način. On je naglasio da pred njima tek

Zlatne mlade ajkule

stojeći veliki posao, ali im dva olimpijska pobjednika pred njima trebaju biti poticaj za još veći rad. Moraju pokazati da je ovaj uspjeh samo jedna etapa u njihovu sportskom razvitku. Vičević je također naveo dobro poznatu činjenicu da Crna Gora nema preveliku bazu, no kvaliteta u njoj je nesporna i uz adekvatan rad i motivaciju dobrih rezultata uvijek će biti. Igrači za sve selekcije dolaze iz samo četiri kluba, na što osobito trebamo biti ponosni, naglasio je izbornik Vičević.

Mladi vaterpolisti do finala su pobijedili sve selekcije, a u finalu i selekciju Srbije

7 : 5 (3 : 2, 2 : 1, 1 : 1, 1 : 1). „Odigrali smo finale muški. Koncentrirano do samog kraja. Nakon nesigurnog početka, jako brzo smo se vratili u meč. Od druge četvrtine apsolutno smo dominirali. Momci su maksimalno borbeno odrađili meč i uradili onako kako se to tražilo od njih. I te kako bih pohvalio obranu na koju sam baš ponosan. Ona je cijelo ljeto bila ključ svih naših uspjeha. Izuzetna godina na svakom planu za crnogorski vaterpolo. Od seniorskog sre-

bra, zatim kadetskog srebra pa do zlata juniora. Definitivno smo među najvećim silama svijeta. Međutim, treba puno raditi da bi se to održalo, kako bismo imali kontinuitet i kako bismo svake godine postizali dobre rezultate“, riječi su izbornika Vičevića.

Predsjednik Stručnoga savjeta za vaterpolo i bivši uspješni izbornik A-selekcije Petar Porobić rekao je da dijeli mišljenje svih prisutnih na bazenu na Malti, a to je da su vater-

polisti Crne Gore potpuno zasluženo uzeli zlatnu medalju. Malo je natjecanja na kojima jedna ekipa dominira onako kako je to učinila crnogorska ekipa. Odigralo se stabilno od početka do kraja. U ključnim trenucima, kada rezultat nije išao na ruku mladim „ajkula“, pokazali su nevjerovatnu mirnoću. Posebno je to došlo do izražaja u finalu, u trenucima kada je Srbija krenula jako ofanzivno. Crnogorski vaterpolisti uspjeli su preuzeti inicijativu i vratiti se u meč i držati konce igre u svojim rukama do samog kraja. Ovaj uspjeh je kruna ovogodišnje natjecateljske sezone za crnogorski vaterpolo.

Nakon povratka u Podgoricu, Crnogorski olimpijski odbor na čelu s predsjednikom COK-a Dušanom Simonovićem i potpredsjednikom Andrijom Popovićem i Uprava za sport na čelu s Igorom Vušurovićem primili su mlade „ajkule“. Svi oni iskazali su oduševljenje uspjehom mladih vaterpolista i dostojanstvenim prezentiranjem Crne Gore i njezina sporta u duhu fer-pleja.

Mlade „barakude“ u meču za 5. mjesto pobijedile su Rusiju rezultatom 12 : 6.

S prijema reprezentacije u Podgorici

REGIONALNO HODOČAŠĆE U NIŠ

Svečanim euharistijskim slavljem, 21. rujna na stadionu Čair u Nišu obilježena je 1700. obljetnica Milanskog edikta. Misu je predslavio posebni izaslanik pape Franje kardinal *Angelo Scola*, milanski nadbiskup metropolit, u zajedništvu s nadbiskupom beogradskim mons. *Stanislavom Hočevarom*, te članovima Međunarodne biskupske konferencije, koja obuhvaća Srbiju, Crnu Goru, Makedoniju i Kosovo, predvođenim nadbiskupom barskim mons. *Zefom Gashijem*, zatim u zajedništvu s vrhbosanskim kardinalom mons. *Vinkom Puljićem*, vašingtonskim kardinalom u miru mons. *Theodorom McCarickom* i nadbiskupima i biskupima iz: Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Slovenije, Albanije, Austrije, Italije, Bugarske, Rumunjske, Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije i Srbije. Na misnom je slavlju koncelebriralo oko 120 svećenika, djecezanskih i redovničkih, među kojima i veći broj redovničkih poglavara. Na regionalnom hodočašću okupilo se oko dvije tisuće hodočasnika iz Srbije i okolnih zemalja. Srpsku pravoslavnu crkvu predstavljalo je izaslanstvo u kojem su bili najbliži suradnici episkopa niškog gospodina *Jovana*. Tu su bili i predstavnici Islamske zajednice i Reformatske crkve u Srbiji, te anglikanski i evangelički svećenici. Na misi su bili nazočni i najviši predstavnici vlasti Republike Srbije na čelu s predsjednikom *Tomislavom Nikolićem*, kao i princ *Aleksandar II. Karađorđević* i princeza *Katarina Karađorđević*, te veći broj veleposlanika, kao i gradonačelnici Niša, Aleksinca i Zaječara i drugi uglednici. Misno slavlje izravno je prenosila Radiotelevizija Srbije.

ČESTICA KRISTOVA KRIŽA

Uz zvuke fanfara na stadion je donesena i kod oltara postavljena čestica Kristova križa, darom Modenske biskupije i svetišta Nonantola nedaleko od Milana, te moći sv. *Jelene*, koje su dar njemačke biskupije Trier. Pred moćima molitvu je predvodio križevački grkokatolički biskup mons. *Nikola Kekić*. Dok su biskupi i svećenici u svečanoj procesiji išli prema oltaru, mladi su na travnjaku stadiona napravili veliki znak križa. Prije početka misnog slavlja pročitano je pismo pape Franje upućeno kardinalu Scoli, kojim ga imenuje svojim izvanrednim izaslanikom na slavlju u Nišu.

U svom pozdravu nadbiskup Hočevar je pozvao da se radujemo »Svi s Istoka i Zapada, sa Sjevera i Juga«, ističući kako znak Križa, u čije su ime okupljeni, »povezuje sve i svemu daje pravo mjesto i prave odnose, prave uloge i prave zadaće. Blagoslovljen Kristov križ, koji pobjeđuje podijeljenost i stvara jedinstvo, pobjeđuje zlo, grijeh i smrt, te daje milost, život i snagu.«

U prigodnoj propovijedi kardinal Scola je sve pozdravio u ime Njegove svetosti pape Franje, koji mu je iskazao čast imenovavši ga svojim izvanrednim izaslanikom. Također je spomenuo kako su se na stadionu okupili katolici, kršćani, vjernici drugih religija i nevjernici, podrijetlom iz Srbije, Makedonije, Kosova, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Slovenije, Bugarske, Austrije i Italije, ističući da ih je Isus, raspeti i uskrsli, svojom porukom mira i pomirenja privukao k sebi i doveo ih na put hodočašća i molitve.

Molitva vjernika izrečena je na nekoliko jezika. Darove su na oltar donijeli djeca, mladi i odrasli obučeni u narodne nošnje kraja, odnosno zemalja iz kojih su došli, čime je izražena simbolika hodočašća. Na kraju mise kardinal Scola je blagoslovio Jubilarni križ, potom je dvoje mladih pročitao Proglas mladih »U godini vjere, o obljetnici 1700 godina slobode kršćanstva«.

Tijekom mise pjevao je mješoviti zbor »Zvon Katolikon« uz pratnju Zemunskog komornog orkestra maestra *Đorđa Stankovića*.

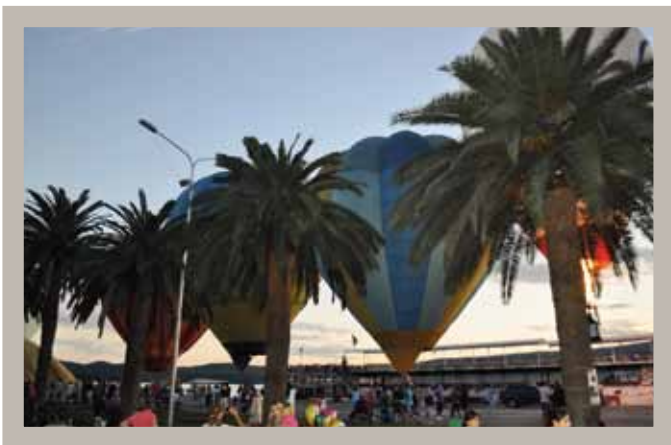
SVEČANO VEČERNJE

Ovoj svečanosti prethodilo je svečano pjevano Večernje koje je održano u petak 20. rujna u sportskoj dvorani Čair u Nišu.

Nakon Plenuma uslijedilo je Molitveno bdjenje koje su pripremili i predvodili mladi aktivni u Nadbiskupijskom centru za pastoral mladih »Ivan Pavao II.«, a pjevanje su animirali članovi VIS »Proroci« iz Subotice. Bdjenje je završilo oko ponoći, kada je pred Presvetim oltarskim sakramentom nastavljeno klanjanje i bdjenje do jutarnjih sati.

Priredila: Z. Vukov

MEĐUNARODNI FESTIVAL BALONA U TIVTU

Četvrti međunarodni festival balona - Mongolferija „Nebo Crne Gore” održan je na gradskoj rivi Pine u Tivtu 21. rujna. Ova nesvakidašnja manifestacija privukla je veliku pažnju posjetilaca, a priredili su je Ministarstvo održivog razvoja i turizma i Balonarski klub „Budućnost” iz Podgorice.

Jaki udari bure prisilili su organizatore da spuste velike šarene balone ubrzo nakon što su se uzdigli, ali su zato balonari iz Crne Gore, Ukrajine, Rusije, Bjelorusije, Češke, Litve, Mađarske i Slovenije

strpljivo objašnjavali zainteresiranim posjetiteljima detalje oko ovog sve atraktivnijeg sporta. Manifestaciju su svojim nastupom upotpunili tivatska Gradska glazba, folklorni ansambl KUD-a „Boka” i plesna grupa „Bellissima”.

U Crnoj Gori trenutno djeluje samo balonarski klub „Budućnost” iz Podgorice koji raspolaže jednim balonom obujma 3.000 kubika u čijoj košari se može smjestiti maksimalno četiri osobe.

Zajednički projekt HNV-a i Centra za očuvanje kulture manjina

Na poziv direktora Centra za očuvanje kultura manjina CG Derviša Selhanovića u Podgorici je u petak, 4. listopada, upriličen sastanak s predsjednikom HNV-a Zvonimirom Dekovićem i članom Upravnog odbora Centra mr. Miomirom Abovićem.

Direktor Selhanović predložio je da se u suradnji s HNV-om krene s realiziranjem zajedničkih projekata i akcija, čiji bi nositelj bio Centar za očuvanje kulture manjina.

Kao prvi zajednički projekt predloženo je da se u Podgorici održi hommage Viktoru Vidi u povodu stote godišnjice rođenja ovoga iznimnoga hrvatskog književnika.

Direktor Centra ovom prigodom poklonio je dosadašnja izdanja časopisa „Kod” za potrebe hrvatske knjižnice „Ljudevit Gaj” u Donjoj Lastvi.

Muzički pozdrav ljetu

Krajem kolovoza, u organizaciji Muzičke škole „Vida Matjan”, Zajednice Talijana Crne Gore, Turističke organizacije i Gradske muzike Kotor organiziran je program „Muzički pozdrav ljetu.”. Na ukupno pet koncerata, od čega četiri u crkvi sv. Duha, a jedan ispred katedrale sv. Tripuna, predstavili su se umjetnici iz različitih sredina, kao i domaći muzičari. Program su otvorile flautistice Herma Schnabel i Sandra Vučenović (podrijetlom Kotoranka) iz Njemačke, druge večeri Nada Baldić s prijateljima, treće gosti iz Splita mezzo sopranistkinja Žana Marenić - Bučević i pijanist Hari Zlodre, četvrte večeri Alpe Adria Consort duhački sekstet i posljednje večeri Banda Ongia iz talijanskoga grada Muggie. Zadovoljstvo je bilo uživati u visokoj kvaliteti muzičkih interpretacija i raznolikosti repertoara i žanrova. Posebno zadovoljstvo su upriličili gosti iz Splita koje je direktorica škole Marina Dulović pozdravila sljedećim riječima: „Ono što Kotor i Split

vezuje nisu samo more, riva, palme, naklonost Hajduku, Oliveru i Giboniju, već mnogo više što je građeno vijekovima i utemeljeno na dobrosusjedskim odnosima sličnog mentaliteta i prepoznatljive topline mediteranske duše.”

Godišnjica proglašenja ekološke države

Crna Gora obilježila je 20. rujna 22. godišnjicu od proglašenja ekološkom državom, čime je postala prva ekološka država na svijetu. Deklaracija o ekološkoj državi usvojena je na sjednici crnogorskoga parlamenta, koja je održana na Žabljaku 20. rujna 1991. godine. Deklaracijom je definirano strateško opredjeljenje zemlje da usvaja i primjenjuje najviše standarde i norme iz područja zaštite životne sredine, očuvanja prirode i ekonomskog razvoja na principima ekološki održivog sustava.

Lindo u Guinnessovoj knjizi rekorda

Na dubrovačkome Stradunu 6. listopada otplesan je najveći lindo, a time je stari ples dubrovačkog kraja dobio mjesto u Guinnessovoj knjizi rekorda.

Lindo je plesalo više od 270 plesača, a bilo je potrebno najmanje 250 za ulazak u Guinnessovu knjigu rekorda, potvrdio je javni bilježnik koji je nazočio obaranju rekorda i službeno formalizirao broj plesača.

Ovim događanjem završeno je obilježavanje 10. obljetnice UNESCO-ve konvencije o nematerijalnoj kulturnoj baštini i svjetske konvencije Međunarodne mreže gradova i čuvara nematerijalne baštine - ICCN u Dubrovniku.

Skup se od 2. listopada održavao pod pokroviteljstvom hrvatskoga predsjednika Ive Josipovića, UNESCO-a, Regionalnoga ureda UNESCO Venecija te hrvatskog povjerenstva za UNESCO.

Tema skupa bila je "Mladi u očuvanju nematerijalne kulturne baštine", a okupio je predstavnike 40 gradova svijeta i 24 zemlje.

Kako je istaknula autorica programa i voditeljica projekta Vinka Ljubimir, cilj manifestacije je izvijestiti i osvijestiti mlade ljude o važnosti očuvanja izvorne kulturne baštine te istaknuti načine na koje mladi mogu izgraditi svoju budućnost uz njezino očuvanje.

Radio Dux

"Kotor za sva doba" najbolji na SILAFEST-u

Film "Kotor za sva doba" redatelja Dušana Vulekovića nagrađen je "Plavim Dunavom" za najbolji turistički promotivni film na Međunarodnome festivalu turističkog i ekološkog filma "SILAFEST 2013." (Silver lake tourfilm festival) koji je održan pod pokroviteljstvom Međunarodnog odbora festivala turističkih filmova - CIF, od 1. do 6. rujna u Velikom Gradištu - Srbija.

Na petome SILAFEST-u prikazano je 54 ekoloških i turističkih filmova iz 28 zemalja.

Film "Kotor za sva doba" rađen je u koprodukciji Turističke organizacije Kotor, A. D. Luka Kotor i Pomorskoga muzeja Crne Gore iz Kotora.

Radio Dux

Parking day u Kotoru

PARK(ing) dan je događaj koji se održava jedanput godišnje diljem svijeta. Tog dana građani, umjetnici, NVO aktivisti i svi zainteresirani pretvaraju parkinge u privremene javne prostore.

“Park(ing) day” u Kotoru, pred gradskim zidinama, u organizaciji NVO Expeditio, okupio je mnogobrojne ustanove, radnje, preduzeća, nevladine organizacije i sportske klubove koji su na svome parking mjestu zauzeli pozicije i zabava je počela. “Ukažimo zajedno na potrebu većeg broja maštovito otvorenih javnih gradskih prostora”, poručeno je iz kotorskoga Centra za održivi razvoj Expeditio. Na parkingu se kuhalo, plesalo, kampiralo, igrao šah, pravile frizure, mjerio tlak... dijelile su se sadnice biljaka, kušali kolači, organizirale igraonice za djecu...

Aktivnost “Parking dan u Crnoj Gori” realizira se uz pomoć projekta “Eclectis – European Citizens’ Laboratory for Empowerment Cities Shared”, a ko-financiran je od Europske unije u sklopu programa

“Culture Programme 2007 – 2013”, a manifestaciju dodatno financira Rockfeller Brothers Fond.

Prva sjednica HNV-a u novome sazivu

Hrvatsko nacionalno vijeće održalo je 20. rujna prvu sjednicu u novome sazivu. Sjednici, koja je održana u prostorijama HNV-a u Domu kulture “Josip Marković” u Donjoj Lastvi, bio je prisutan i ministar za ljudska i manjinska prava Suad Numanović. On je pozdravio članove Vijeća, a u razgovoru s predsjednikom Zvonimrom Dekovićem istaknuo je značajnu ulogu savjeta u institucionalnom unapređenju i zaštiti prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica, kao i potrebnoj bližoj suradnji savjeta i resornog Ministarstva.

Ministar je skrenuo pažnju da u sljedećem razdoblju treba posebno obratiti pozornost na to da je savjet dužan iskoristiti kapacitet koji im je dao Zakon o manjinskim pravima i slobodama. Numanović je istaknuo da sve manjine u Crnoj Gori trebaju iskoristiti prava koja su im dana jer svaka manjina to i zaslužuje.

Ministar je rekao da će koliko je moguće po-

Dan obale

Već šest godina zemlje Mediterana obilježavaju 25. rujan kao Dan obale. Cilj ovog obilježavanja je promoviranje i održivo upravljanje priobaljem. Crna Gora, posebno u današnjim granicama, ima tradiciju primorske i pomorske države. Ta činjenica obvezuje na očuvanje veoma značajnog resursa, mora i priobalja, koji zahvaćaju trećinu teritorija Crne Gore. Dio mora i priobalja, Kotorsko-risanski zaljev, pripada prirodnoj i kulturnoj baštini UNESCO-a, a to je gotovo 1% mora i 15 % obale Crne Gore. A Boka kotorska je proglašena jednim od trideset

moći savjetu, s nadom da će biti primjer i drugim manjinama koje se bore za svoja prava.

Radio Dux

najljepših zaljeva svijeta. Prostorno i stanovništvom tako mala država, a vrijednostima njezine obale i mora tako poznata.

Sredinom devedesetih godina prošlog stoljeća definirana je granica morskog dobra na čitavoj obali Crne Gore, a nešto kasnije i granica priobalja. Time su stvorene pretpostavke integralnog upravljanja priobaljem, ali i obveza utvrđivanja granice zabranjene gradnje u odnosu na granicu mora i obale. Osnovano je i JP za upravljanje morskim dobrom koje godinama postiže zapažene rezultate u ostvarivanju svojih funkcija.

Nedavno obilježavanje Dana ekološke države Crne Gore, kada je riječ o moru, obali i priobalju, nije im posvetilo dovoljno pažnje. Malo se ovim povodom govorilo o moru, obali i priobalju, kao da oni nemaju ekoloških problema ili se na tom prostoru ne osjećaju problemi vezani uz intenzivnu i prekomjernu gradnju. Kao da se, na žalost, ekološki problemi ne manifestiraju deponiranjem šuta u moru, uz obalu, gradnjom mula, čime se mijenja konfiguracija obale i priobalni biodiverzitet. A tu obalu naseljava oko 123.500 stanovnika ili oko 412 na km duž obale. Ljeti se taj broj udvostruči. Obala nije samo da se na njoj stanuje. Ona je, još uvijek, najveći i najznačajniji turistički resurs koji se koristi. Otud obveza više da se sačuva, da se očuvaju njezine plaže od prirodnog nestajanja. Zbog nedostatka prihranjivanja pijeskom koji su nekada nosili potoci, rijeke, bujice, njihova korita su dobrim dijelom promijenjena izgradnjom magistralnog puta, a slivno područje značajno smanjeno izgradnjom betonskih površina i stanova. Sve to ima utjecaja na smanjivanje prirodnog prihranjivanja plaža pijeskom. Malo se vodi računa o nosivom kapacitetu prirodnog prostora priobalja, plaža, parkinga i ostalih javnih prostora.

Na obali je, i njezinim otocima, više od polovine materijalnih kulturnih dobara Crne Gore. To je razlog više za očuvanje njihova prirodnog okruženja, i njih, naravno. I razlog više za integralno upravljanje priobaljem. Što, naravno, ne podrazumijeva institucionalnu centralizaciju.

Radio Dux

prof. dr. Milenko M. Pasinović

Festival mediteranskog teatra - PURGATORIJE

Festival mediteranskog teatra Purgatorije duboko je pustio korijene i postao jedan od najuglednijih festivala u regiji i kao takav kazališni mainstream u Crnoj Gori, priopćeno je na konferenciji za novinare koja je održana u galeriji ljetnikovca Buća u povodu zatvaranja festivala.

Direktorica tivatskog Centra za kulturu, Milena Radojević, istaknula je da je publika od 24. lipnja do 3. rujna imala priliku ispratiti ukupno 74 umjetnička programa: 44 kazališne predstave, 20 kazališnih produkcija Centra za kulturu, 8 natjecateljskih predstava, 15 muzičkih, 6 književnih programa, 7 programa za djecu. Purgatorije je tijekom trajanja pratilo oko 20.000 gledatelja, a festival je koštao oko 200.000 eura što ga, prema riječima Milene Radojević, čini najjeftinijim u regiji. U najvećoj mjeri financirala ga je Općina Tivat, sponzori, a dijelom je financiran iz sredstava Centra.

„Na našim scenama ovog ljeta prodefilovala su najveća imena kulture regiona. Najveći reditelji kao što je Aco Popovski, Oliver Frljić, Jagoš Marković, Gorčin Stojanović, Radmila Vojvodić, najveća glumačka imena koja pamtimo iz nekog ranijeg perioda kao i mladi glumci u usponu takođe su igrali predstave na našoj sceni. Od Mikija Manojlovića, Anite Mančić, Đuze Stojiljkovića, Seke Sablić, Borisa Isakovića, Voja Brajovića, Nataše Ninković do mladih glumaca iz Crne Gore. Velika obaveza festivala je da nađe taj sklad između umjetničkog dijela i onoga što publika želi. Mislim da smo to postigli jer su na našoj sceni prikazane predstave sa visokim umjetničkim kvalitetom“, rekla je M. Radojević i dodala da je publika Purgatorija dolazila ne samo iz Boke, već iz Podgorice, Nikšića, Bara, Cetinja.

Ona je također rekla da je veliku gledanost postigao inovirani producentski prvijenac „Bokeški D mol“, ali i da je kazališni potres izazvala produkcija

ja CZK i Gradskog pozorišta „Filomena Marturano“ koja je igrana 11 puta iako je bilo planirano četiri ili pet izvođenja. Direktorica tivatskog CZK istaknula je da su posebno ponosni na pet produkcija koje su izvedene na osmim po redu natjecateljskim Purgatorijama. Ni muzički događaji nisu izostali pa su gosti Purgatorija bili Tereza Kesovija, Galija, Fištank iz Kalifornije, gitarski duo Nikčević-Bulatović.

„Ovo je festival koji je najduže trajao u regionu, festival koji je bio najjeftiniji, kao i najkvalitetnije kulturno ljeto u okruženju. Uz rizik da mi bude zamjereno, moram istaći da sve to daje za pravo da budemo ponosni sa ovim što se na festivalu dešavalo. Zadovoljstvo je veće jer je pet pozorišnih produkcija CZK izvedeno na festivalu, očekujemo da će ih sledeće godine biti sedam. Sigurno ne bi mogli dovesti najkvalitetnije pozorišne programe iz regiona da festival nema utemeljenje ni ovakve vrhunske produkcije. Ubijeden sam da će produkcija 'Filomene Marturano' povući još neke projekte iz okruženja. Centar za kulturu je ovo radio sa malim brojem izvršilaca i sigurno to ne bi bilo moguće da se ne radi o uigranoj ekipi i da se ne radi o ljudima od struke koji žele da rade u Tivtu“, rekao je novinarima predsjednik Općine Miodrag Kankaraš koji je i predsjednik organizacijskog odbora Purgatorija. On je istaknuo da je Festival mediteranskog teatra ono najbolje što Tivat nudi iz kulture i onoga što nudi u području turizma.

Prema ocjeni producenta tivatskog CZK Nevena Staničića ovogodišnje Purgatorije bile su festival za koji se tražila karta više. „Kad se sve sabere mislim da ćemo moći sa ponosom konstatovati koliko se uloženi sredstava u Festival vratilo. Ne znam kad je zadnji put vladalo toliko interesovanje za karte i rezervacije. Do kraja godine biće saopšten i taj podatak i mislim da ćemo biti ponosni. Iako nam to u početku nije bio cilj, postali smo mainstream pozorišta u Crnoj Gori. Bez velikih pozorišnih eksperimenata, na čisti kvalitet i čisti pozorišni klasični izraz. Na pet scena koje su bile definisane. Dvije od njih su bile u Porto Montenegro što puno govori o realizaciji strategije razvoja Tivta kao grada nautičkog turizma i kulture“, istaknuo je Staničić. On je naglasio da Purgatorije daju za pravo da se razmišlja o približavanju programskih sadržaja drugim dijelovima grada gdje bi se oni mogli izvoditi.

3. - 4. 9. 2013. Posjet Josipovića Crnoj Gori

Predsjednik Josipović sa svojim suradnicima posjetio je Crnu Goru na poziv predsjednika Vujanovića.

U čast predsjednika Ive Josipovića i njegove pratnje Filip Vujanović priredio je u Vili Miločer svečanu večeru 3. rujna, na koju je bio pozvan i Mirko Vičević, predsjednik HGD CG.

Sljedećeg dana, u društvu predsjednika Crne Gore Filipa Vujanovića, gradonačelnika Tivta Miodraga Dragana Kankaraša, predsjednika Hrvatskoga nacionalnog Vijeća Zvonka Dekovića i predsjednice Hrvatske građanske inicijative Marije Vučinović, hrvatski predsjednik Ivo Josipović susreo se u Donjoj Lastvi u Hrvatskome domu „Josip Marković“ s mnogobrojnim Hrvatima iz Crne Gore. U odsutnosti Mirka Vičevića delegaciju HGD CG

(Dijana Milošević iz Kotora, Ljerka Sindik iz Tivta, Jurica Žarković i Marin Čaveliš iz Podgorice) predvodio je Tripo Schubert, kojega je predsjednik Josipović 2011. godine

odlikovao Hrvatskim pleterom, a predsjednik Vujanović 2012. godine Crnogorskom zastavom III. stepena.

9. 9. 2013. Hrvatske svjetske igre (HSI)

HRVATSKA SVJETSKA KONGRES
CROATIAN WORLD GAMES
PRESENTERS
HRVATSKE SVJETSKE IGRE
CROATIAN WORLD GAMES
ZAGREB
2014
21-26 JULY
www.igre-zagreb2014.com
All sports: men and women, 16 years and over including veterans
To register call:
CWC Australia / Vic Co-ordinator:
Ante Radić, Mob: 0433 470 440 or email: ante.radic@optusnet.com.au
QLD:
Mate Ercegović, Mob: 0421 960 966 or email: mate_fa@hotmail.com
Mate Vokanović, Mob: 0416 034 942 or email: mvolesre@bigpond.net.au
NSW:
Zvonka Ruković, Mob: 0402 797 439 or email: zvonka@tomark.com.au
WA:
Matthias Jurčević, Mob: 0407 431 280 or email: matthias.jurcevic@hotmail.com

Ravnatelj HSI-ja Željko Batarilo i predsjednik HSK Mijo Marić uputili su članovima izvršnih odbora nacionalnih kongresa obavijest o održavanju HSI-ja od 21. do 26. srpnja 2014. godine u Zagrebu. Crnu Goru zastupa HGD CG, kao punopravni član HSK. Hrvatske svjetske igre su amatersko sportsko natjecanje na kojima sudjeluju

Hrvati i njihovi potomci iz cijeloga svijeta, predstavljajući državu u kojoj žive ili bora-ve. Glavni cilj Igara je povezivanje hrvatske mladeži iz cijeloga svijeta druženjem u domovini što predstavlja most koji trajno povezuje hrvatsku mladost iz domovine i svijeta. Na HSI-ju u Zagrebu natjecanje će se održati u sljedećim disciplinama: atletika, boćanje, judo, karate, košarka, odbojka, odbojka na pijesku, plivanje, ragbi, stolni tenis, taekwondo, tenis i vaterpolo.

Na drugim Igrama u Zadru 2010. godine sudjelovali smo u vaterpolu i osvojili zlatnu medalju, zatim u malome nogometu i također osvojili zlatnu medalju, u tenisu za veterane i osvojili zlatnu i srebrnu medalju, a u plivanju i boćanju brončanu medalju.

HSI će se održati pod pokroviteljstvom predsjednika RH i uz potporu Državnoga ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske. Organizator je Hrvatski svjetski kongres, a potporu projektu dali su i Grad Zagreb, Hrvatska matica iseljenika, Hrvatski olimpijski odbor i Hrvatski nogometni savez.

18. 9. 2013.

**Posjet predsjednika Bratovštine
BM 809 Zagreb**

Prim. dr. Jozo Gjurović, predsjednik Bratovštine Bokeljske mornarice 809 Zagreb, posjetio je HGD CG. Primio ga je Tripo Schubert i s njim razgovarao o predstojećim aktivnostima Društva, o nastavku suradnje, o zajedničkim projektima i o njegovu daljnjem angažmanu priređivača rubrike „Bokelji u Hrvatskoj“ za Hrvatski glasnik.

18. 9. 2013.

**Okrugli stol Sekretarijata za
kulturu Općine Kotor**

Pozvani smo na sudjelovanje na okruglo- me stolu u povodu Nacrta programa razvoja kulture Općine Kotor 2013. - 2017. godine. Okrugli stol održan je u palači Bizanti, u starome gradu, a prisutni su bili pred- stavnici nevladinih organizacija koje najvi- še participiraju u kulturnome životu grada Kotora. U ime HGD CG na skupu je bila prisutna Danijela Vulović, tajnica Društva.

Opća ocjena prisutnih je da Sekretarijat za kulturu mora s više profesionalnosti pratiti sve manifestacije tijekom godine, koordinirati aktivnosti, usuglašavati ter- mine kako ne bi dolazilo do preklapanja, što je bila česta pojava u prethodnom raz- doblju, a posebno se treba založiti prilikom izrade proračuna Općine da se izdvoje veća sredstva za sve one manifestacije koje su u interesu Općine.

23. 9. 2013.

**Iz tiska izišla
monografija HGD CG**

Monografija, pod naslovom *Hrvatsko gra- đansko društvo Crne Gore Kotor -promotor nacionalnog i kulturnog identiteta Hrvata*

u Crnoj Gori, graditelj mostova povjerenja, mira, suradnje i prijateljstva dvaju naroda i država republike Hrvatske i Crne Gore,

izišla je iz tiska u nakladi od 500 primjereka. Obuhvaća razdoblje od 2001. do 2012. godine. Autor monografije je Dario Musić. Promocije će se organizirati u Kotoru, Tivtu, Baru, Podgorici i Herceg Novome.

24. 9. 2013.

XX. sjednica Upravnoga odbora

Na jesenskom zasjedanju Upravnoga odbora usvojen je plan aktivnosti do kraja godine, usvojen prijedlog plana rada za 2014. godinu, dogovoreno je održavanje skupština u podružnicama Kotor i Tivat i odabir novog rukovodstva. Formirana je kazališna sekcija pod nazivom „Petar Tomas“, koju će voditi Dijana Milošević. Formiran je Nacionalni odbor Hrvata Crne Gore za sudjelovanje na Hrvatskim svjetskim igrama u sastavu: Mirko Vičević, Zvonko Deković, Tripo Schubert, Ilija Janović, Andreja Marić, Frano Petković i Anastazija Petrović. Za koordinatora je izabran Ilija Janović.

25. 9. 2013.

Sastanak redakcijskoga odbora Hrvatskoga glasnika

Uz uobičajenu analizu Glasnika koji je izišao iz tiska, dogovorene su teme za broj 101. Osigurana su sredstva za pripremu i tiskanje od Fonda manjina. Odlučeno je da se do kraja godine pripreme još tri broja tako da pred Božić iziđe dvobroj za studeni/prosinac, br. 103.

25. 9. 2013.

Posjet direktora INA-e Crna Gora

U siječnju je INA raskinula Ugovor o sponzorstvu s redakcijom Hrvatskoga glasnika. Zbog dugogodišnje suradnje redakcija je i u sljedećim bojevima u ovoj godini aplicirala njihovu reklamnu poruku. Posjet izvršnoga

direktora INA-e CG gospodina Ivana Brusića pokušali smo iskoristiti i za pronalazak novih modaliteta suradnje. Odluku o tome donosi Sektor kooperativnih komunikacija u Zagrebu pa očekujemo daljnji nastavak poslovne suradnje.

**27. 9. 2013.
Informativna sesija IPA
projekata**

Dijana Milošević, članica Upravnoga odbora HGD CG, zadužena za IPA projekte, bila je 27. 9. 2013. na informativnoj sesiji u Budvi u povodu objavljivanja Trećega poziva za dostavljanje prijedloga projekata u okviru Prekograničnog programa Hrvatska - Crna Gora, 2007. - 2013., financiranog iz Instrumenta za pretpristupnu podršku (IPA) Europske unije. Informativna sesija održava se u organizaciji Zajedničkoga tehničkog sekretarijata (ZTS) ovoga programa, uz potporu Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije, Agencije za regionalni razvoj Republike Hrvatske te Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija Crne Gore i Delegacije Europske unije u Crnoj Gori. Prekogranični program Hrvatska - Crna Gora financira se iz komponente II. Instrumenta za pretpristupnu podršku (IPA) i usmjeren je prema promicanju prekogranične suradnje između dviju država korisnica. Na Informativnoj sesiji sudionicima je predstavljen Aplikacijski paket Trećega poziva za dostavljanje prijedloga projekata, a detaljnija objašnjenja sadrže Upute za

aplikante, kao i pružene instrukcije za popunjavanje Aplikacijske forme, proračuna i logičke matrice.

**27. - 29. 9. 2013.
Posjet Sv. Filipu i Jakovu,
Murteru i Šibeniku**

Predstavnici HGD CG, Tripo Schubert i Ivica Biskupović sa suprugama, bili su u uzvratnom posjetu KUD-u „Sv. Roko“ iz Sv. Filipa i Jakova, Udruzi „Latinsko idro“ iz

Murtera i Gradske glazbe iz Šibenika. Domaćini su im bili Ivica Eškinja, predsjednik KUD-a i predsjednik Vijeća Općine, Željko Jerat, predsjednik Udruge i Darko Gulin, predsjednik Gradske glazbe. U sva tri grada održane su prigodne i tradicionalne manifestacije u povodu blagdana sv. Mihovila. Na povratku su posjetili i Međugorje, gdje su boravila djeca mandolinskoga orkestra „Tripo Tomas“ za vrijeme sudjelovanja na „Ljubuškom silu“.

Radionice o identitetu “Mala filozofija” u Crnoj Gori

Od 2009. godine, kada je osnovana u Zadru, udruga “Mala filozofija” može se pohvaliti s više od 1200 radionica održanih diljem Hrvatske u koje se uključilo preko 900 djece i odraslih.

Piše:
Ana Šarčević

Kao i u drugim zemljama gdje učenici dobrovoljno uče hrvatski jezik i kulturu, i hrvatska nastava u Crnoj Gori podrazumijeva specifičnu odgojno-obrazovnu zbilju u kojoj se nastavnici trude prestati biti učenicima izvori znanja i ispitivači, a postati moderatori njihova uspješnog učenja. Zahvaljujući tehničkim dostignućima, gotovo sve informacije postale su učenicima lako i brzo dostupne, stoga se neki stariji oblici poučavanja, kao primjerice ex-cathedra, danas pokazuju neprimjerenom i prevladanom metodom, a pre-

S radionice

poznavanje potreba novih generacija i uvažavanje njihova informacijsko-komunikacijskog okruženja *conditio sine qua non* kvalitetne nastave.

Premještanje težišta s poučavanja na učenje i sokratovski dijalog pedagoška su okosnica modernog osmišljenih radioni-

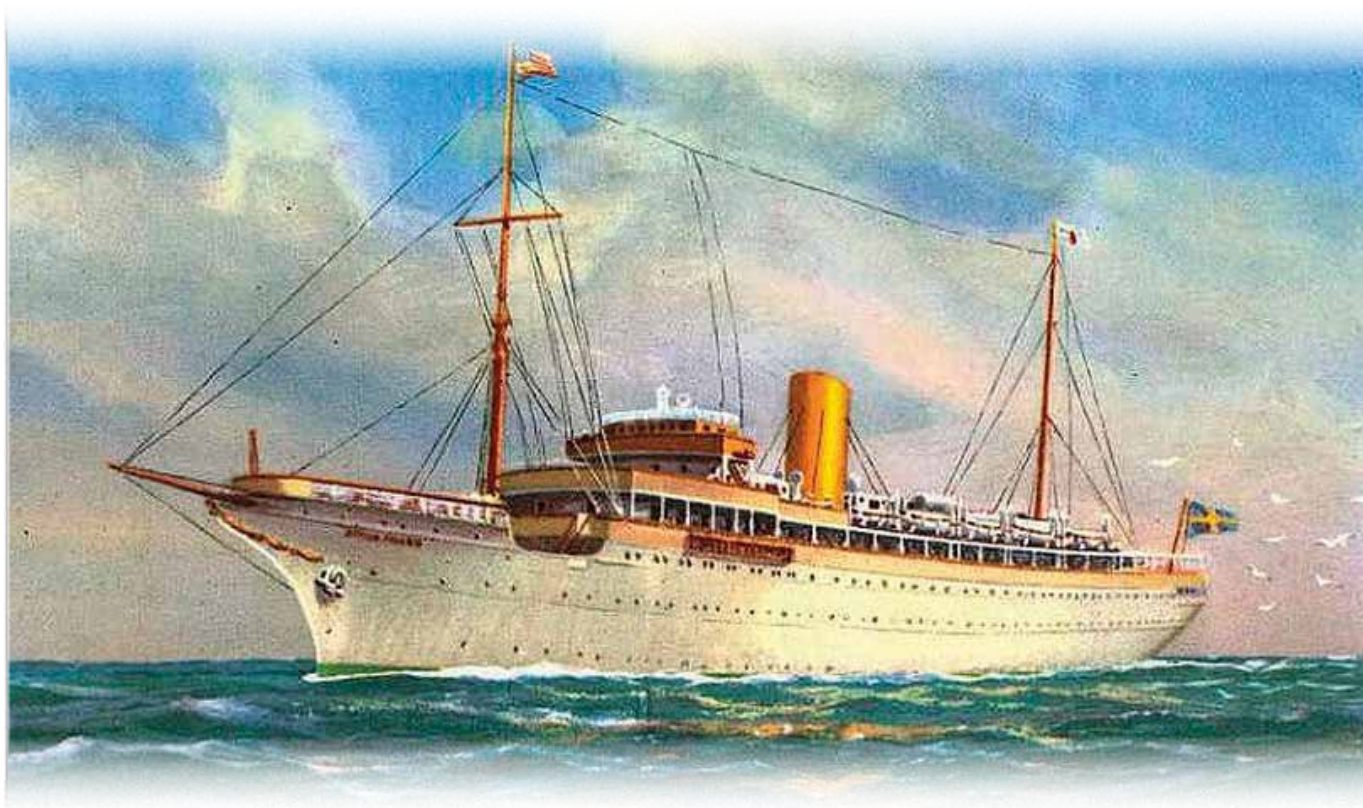
ca o identitetu koje je polaznicima hrvatske nastave u Kotoru i Tivtu održala profesorica Antonia Krajina, predstavnica udruge za promociju i unapređenje filozofije za djecu „Mala filozofija“. Nelagodu i strah pred novom profesoricom učenici su vrlo brzo prevladali.

U opuštenoj atmosferi odvijalo se kreativno i kritičko promišljanje pojma identiteta koje je bilo iznimno konstruktivno jer je senzibiliziralo učenike na dijalog bogat argumentima, na toleranciju prema drukčijem mišljenju, te na propitivanje istinitosti i konačnosti vlastitih i tuđih stavova.

Od 2009. godine, kada je osnovana u Zadru, udruga „Mala filozofija“ može se pohvaliti s više od 1200 radionica održanih diljem Hrvatske u koje se uključilo preko 900 djece i odraslih. Ovaj lijep i zanimljiv projekt u rujnu je pomaknuo svoje granice do Crne Gore – hrvatskim gradovima od Vukovara do Splita pridružili su se Kotor i Tivat. Impresivnim brojkama pridodana su 23 učenika iz Crne Gore kojima je profesorica Krajina održala tri radionice prilagođene uzrastu i doživljajno-spoznajnim mogućnostima. Željeni uspjeh radionica nije izostao, obogaćeni novim spoznajama učenici su izrazili volju ponoviti ovakav vid učenja.

Stella Polaris

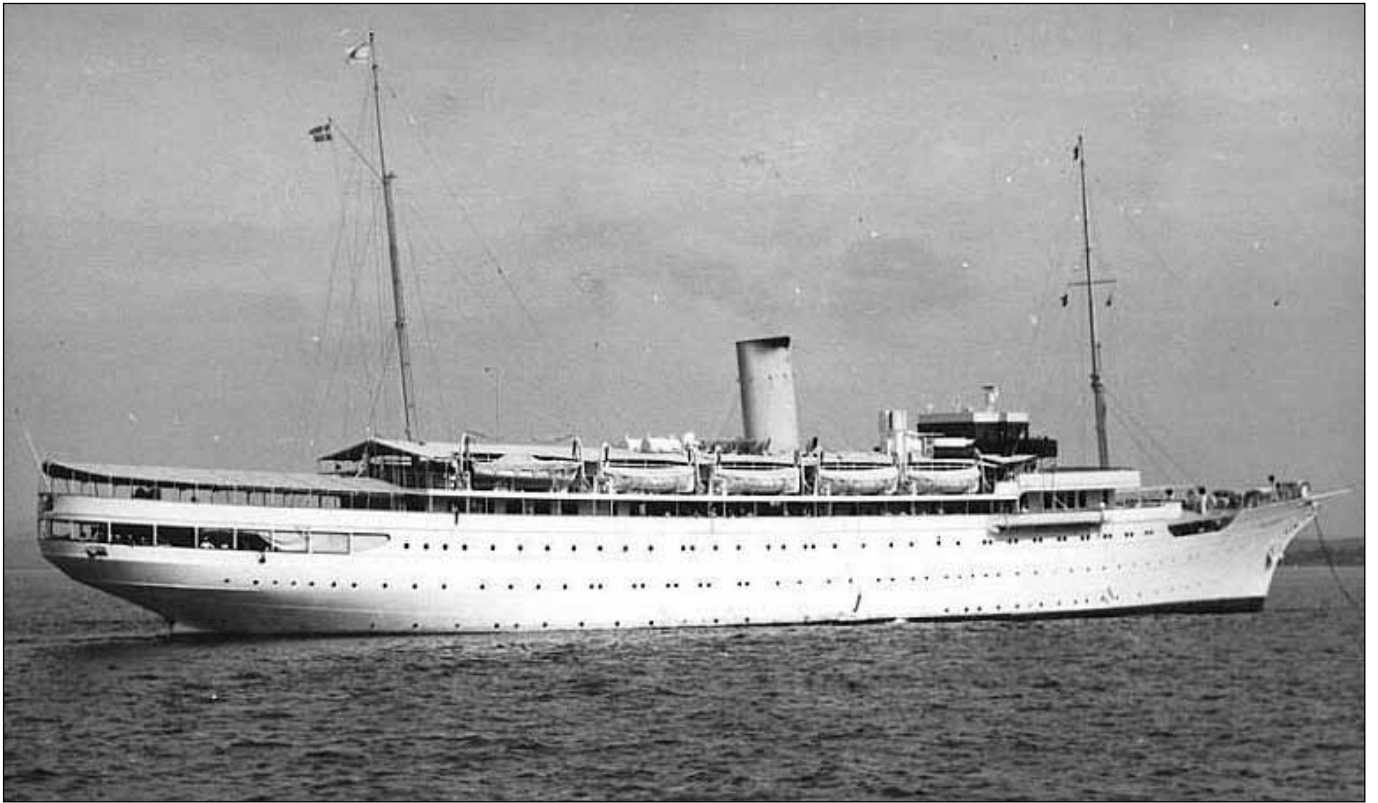
Piše:
Neven Jerković

Ugovor podržavao i potpunu oVijest iz 2006. pristigla iz dalekog Japana da je tamošnja kompanija Izuhakone Railway Co početkom te godine prodala švedskom kupcu Petro Fast Ab brod restoran FLOATING HOTEL SCANDINAVIA sigurno nikoga ne bi posebno zainteresirala da se iza imena ove sasvim obične transakcije ne krije povijesni biser među putničkim krstašima – STELLA POLARIS. Brod tada star punih 78 godina je od 1968. čvr-

Jedan je iz besmrtnog niza luksuznih putničkih krstaša koji su u svojim plovidbama stvarajući povijest ovoga zanimljivog vida turističkih putovanja obavezno uplovljavali u akvatorij Boke kotorske i njenog Kotora kao jedne od najatraktivnijih putničkih luka na svijetu.

sto bio vezan u japanskoj luci Kisho Nishiura na poluotoku Izu, pod samim padinama planine Fuji, oko 130 kilometara jugozapadno od Tokija.

21. kolovoza 2006., nakon punih 37 godina mrtvog veza, podignuta je brodska skala da bi se brod pripremio za tegalj, prvo do kineskog Šangaja gdje

je trebao biti popravljen a potom do daleke Švedske. Tamo je u Stockholmu bilo planirano ponovo ga preurediti u brod restoran.

I baš u vrijeme kada su svi sa velikim nestrpljenjem očekivali sretni come-back legendarnog broda, stigla je neočekivana vijest da je ovaj povijesni krstaš – potonuo! STELLA POLARIS je u teglju pod imenom SCANDINAVIA zaplovila prema ki-

neskom Šangaju, ali nije daleko dospjela. Na 3 kilometra od obala japanske provincije Wakayama, 450 kilometara jugozapadno od Tokija, zbog naglog prodora mora, tegljači su morali istrošenu SCANDINAVIJU prepustiti njenoj zloj sudbini. Poput mnogih velikih putničkih brodova i STELLA POLARIS nije doplovila do svoje posljednje luke pa će tu na morskome dnu, na oko 70 me-

tara dubine, ovaj legendarni krstaš najvjerojatnije zauvijek i ostati.

Kada su se sredinom dvadesetih godina prošlog stoljeća, nakon završetka Prvog svjetskog rata, konačno stabilizirale ekonomske prilike u svijetu, brodogradnja je doživjela svoj veliki uzlet. Norveški je brodar Bergen Line u kolovozu 1925. godine naručio u švedskom brodogradilištu Gotaverken iz Goeteborga putnički brod za kružna putovanja koji je sljedeće godine prigodom porinuća u hladne vode ušća rijeke Gota Alv dobio ime polarne zvijezde – STELLA POLARIS. Vrijedni švedski brodograditelji su završili brod prije roka, pa je umjesto ugovorenog 1. travnja STELLA POLARIS zaplovila već 20. veljače 1927. U Kotor je, u pratnji luksuzne jahte PRINCE OLAV, prvi put uplovio 24. ožujka 1928. sa 132 putnika i 138 članova posade.

Brod je vanjskim izgledom bio sličniji većoj luksuznoj

jahti, a unutrašnje je uređenje bilo dostojno bogate, uglavnom američke društvene kreme. Ne treba posebno ni naglašavati da je bio namijenjen isključivo luksuznim kružnim putovanjima, ljeti Baltikom i norveškim fjordovima do Sjevernog pola i Spitzberga, u jesen i proljeće Sredozemljem (često i u Dubrovnik i Kotor) i Kanarskim otocima, a zimi na putu oko svijeta. STELLA POLARIS je imala 5200 GT, bila duga 127 metara a dva su joj diesel motora Burmeister&Wain ukupne snage 5300 KS omogućavala brzinu od 15 čvorova. U svojim je prostranim odajama mogla prihvatiti do 200 putnika, ali se je na krstarenjima uglavnom koristila kombinacija 150 putnika i isto toliko članova posade.

Početak Drugog svjetskog rata STELLA POLARIS je dočekala u Oslu, gdje ostaje raspremljena do 9. travnja 1940. kada nacistička Njemačka započinje okupaciju Norveške. Da bi se zaštitio brod, Bergen Line ga šalje u Osterfjord. Kako su Njemci vrlo brzo okupirali cijelu zemlju, tako je i STELLA POLARIS došla u njihove ruke i odmah u vodama oko Narvika pretvorena u rekreacijski i opskrbni brod njemačkih podmorničara. Nakon rata još neko vrijeme prevozi ruske ratne zarobljenike do Murmanska, ali je već u studenom 1945. vraćena matičnoj kompaniji. Oronula ljepotica se ponovo našla na preuređenju u Goeteborgu gdje je na mjestu rođenja još jednom zablistala u svom punom sjaju. Od kolovoza 1946. ovaj se je lijepi i skladni brod opet vratio svojim starim pomorskim putevima. Bergen Line ga 1951. prodaje švedskom Clipper Linu koji ga više ne šalje na putovanja oko svijeta, pa je tako češće počeo dolaziti i u Boku kotorsku. STELLA POLARIS je nekoliko puta temeljito pre-

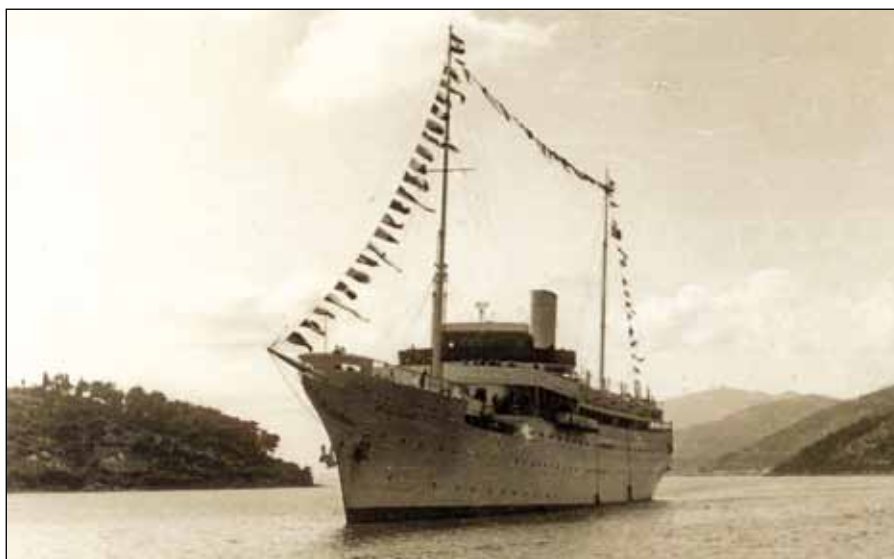

Dolazak Stelle Polaris u Kotor

uređena, zadnji put 1968. za smještaj samo 70 putnika i 100 članova posade. Kako stari brod, unatoč velikim ulaganjima u njegovu obnovu nije više mogao zadovoljavati stroge SOLAS propise, prodan je u listopadu 1969. u Japan, gdje je kao brod restoran ostao sve do nesretne odluke da ga se 2006. pokuša vratiti doma.

STELLA POLARIS je jedan od najpoznatijih putničkih brodova za kružna putovanja svih

vremena, iako svojim skromnim dimenzijama danas više podsjeća na nešto malo veću privatnu jahtu. Jedan je iz besmrtnog niza luksuznih putničkih krstaša koji su u svojim plovdbama stvarajući povijest ovoga zanimljivog vida turističkih putovanja obavezno uplovljavali u akvatorij Boke kotorske i njenog Kotora kao jedne od najatraktivnijih putničkih luka na svijetu.

Stella Polaris u Dubrovniku

Balancane za zimske dane

Piše:
Mašo Čekić

Sol, ulje i ostac osnovni su „konzervansi“ bokeške zimnice. I Sunce, odnosno vrelina ljeta koja i u hladovini osuši voće i povrće pa traju sve do nove berbe. Da ne zaboravimo sjeverni vjetar,

našu buru, koja daje značajan doprinos konzerviranju mesa i sira po čemu smo stekli i geografske oznake dobrog kvaliteta.

Njeguški sir, doraden u maslinovom ulju ili salamuri, minulih stoljeća rado je bio viđen na svim mediteranskim tržnicama do kojih su stizali bokeški pomorci i trgovci, a luštičkim pršutom gostila se i engleska kraljevska obitelj. Suhe smokve, rogači, suhice, vino, suho i usoljeno meso i slana riba stalni su bokeški izvozni artikli.

Sa pripremom zimnice počinjalo se rano, s prvim proljećnim plodovima voća od kojega se prave marmelade i likeri, nekada veoma popularni. Među njima počasno mjesto zauzima liker od mirišljavih majskih latica ruža – rozulin koji je bio zaštitni znak bokeških gospođa.

Sušenje povrća počinjalo je sazrijevanjem luka, prvo u zemlji, a potom i na zraku. Slijedilo je upletanje u rese i to

posebno čipule, kapule i česna. Sredinom srpnja počelo bi sušenje pamidore i drugog povrća, a naročit značaj imalo je sušenje smokava. Od sredine kolovoza i grozdovi grožđa odlazili su na sušila, a najkasnije grozdovi rozaklije, pod „rogove“ kuće gdje su svježi ostajali i do Božića.

Bez buke i strke, kraj ognjišta ili šporeta, Bokeljke su punile tegle, botilje, pila, kamenice i bačve i spremale u konobe gdje je zimnica sazrijevala do upotrebe. Zimnica se spremala i čuvala uglavnom bez kuhanja i bez sredstava za konzerviranje. So, ulje i ostac bili su čuvari svega što su Bokelji mogli i imali da sprema za zimu. Dosta toga Bokeljke su odvajale i čuvale za iznenadne goste, blagdane ili za one „ne daj Bože“ prilike.

I drvo za šporete i garbun za komine i gradele bili su dio priprema za zimu. Znalo se u kojim selima bokeškog zaleđa beru i suše drva, a đe je najbolji garbun. Porudžbine su bile

blagovremene pa su tokom ljetnih mjeseci bale drva na konjima, mazgama i magarcima stizale pazarnim danima: utokom, četvrtkom i subotom do Crnogorskog pazara u Tabaćini.

Pratio se ulov sardela i druge ribe, a ribari su tačno znali kada je koja riba najbolja za soljenje ili sušenje.

Najduže je trajala proizvodnja vina bez kojega Bokelji gotovo da nijesu mogli. Počinjalo se u vinogradima već u februaru, završavalo u oktobru, a posao nastavljao u konobama. Istovremeno, valjalo je obavljati sve poslove u maslinjacima osjetljivim na vrijeme i nevrjeme, a bez maslinovog ulja život je gotovo nezamisliv. Kada su pila bila puna ulja – domaćin je mogao mirno zaspati.

Poslije vina na red je stizala priprema mesa, bravljeg pa svinjskog. Pršuti, panceta, slanina, krvavice sa kanelom i suhicama, kobasica od sjecanog mesa i slanine, žmire, polutice, plečke i košeti. Opet sol, i to poprilične količine,

malo dima i dosta vjetra. I mirisne bokeške trave!

Đe ide malo mrče, koliko pelina, kako u krastavce staviti morač, đe sve dodati pera lovorike, a bosioak i ruzmarin?

Svaka domaćica imala je svoj recept i odgovor: „šaku stavi-

biće dosta“ ili malo „među prste“, a često samo „ja to od oka“.

I tako sve do naših dana kada su prve recepture konačno zapisane.

Tada smo shvatili bogatstvo bokeške kužine jer su uočene

male ali značajne razlike od mjesta do mjesta. Rijetki su „bokeški recepti“.

Tivatski, škaljarski, muljanski, lušički, grahovski, novski, krivošijski, grbaljski, kotorski, lastovski, krtoljski i druge odrednice stoje uz recepte. Tako je i sa zimnicom: na ovaj ili onaj način, na način moje ili Tvoje babe...

Butige su danas pune konzervirane hrane sa rokovima upotrebe i po više godina. Pa ko još pravi zimnicu? - pitaju mlade domaćice i domaćini.

E pa, dragi moji, valja probati fetu domaćega sira iz ulja, mrvu onoga slanoga, dvije - tri škalonje i koju maslinu iz salamure, popiti čašu domaćega, a prije svega toga bićerin rozulina - pa više nikada nećete pitati: ko to danas pravi zimnicu!?

BALANCANE ZA ZIMSKE DANES

Potrebno je:

- 2 kg balancane
- 2 l vinskog osta (5-7 %)
- 3 dcl maslinovog ulja
- so, česan

Priprema:

Na fete izrezane balancane kuhati 5 minuta u posoljenoj vodi. Slagati u tople tegle i posipati sitno sjeckanim česnom. U pune, ohlađene, tegle sipati maslinovo ulje i dio osta (ohlađeno) u kojemu su kuvane balancane. Zatvoriti tegle. Odličan prilog!

POVRĆE IZ OSTIKE

Tradicionalna turšija u Boki Kotorskoj priprema se sa domaćim ostom (kvasina, vinskog sirće). Na taj način povrće dugo zadržava svježinu bez upotrebe vještačkih konzervansa, a specifičnog je ukusa.

Zavisno od jačine, ostac se razrjeđuje vodom u omjeru 1:2. Ako je ostac blaži, na jedan litar se doda 1,5 litara vode, odnosno 2 litra ako je ostac jači i stariji. Još valja dodati supenu ožicu morske soli i rastvor za turšiju je spreman.

Povrće (narezano na fete ili cijele manje paprike, krastavce, škalonju, cvjetove kaule, zelenu pamidoru) složiti u tegle, naliti rastvorom od osta i povezati celofanom. Spremiti na tamno i prozračno mjesto i uživati nakon 45 dana.

PS: ja sve kiselim domaćim, nerazrjeđenim vinskim ostom! Što je ostac jači, meni je škalonja sve bolja!

LIKER OD ROGAČA

Na komadiće veličine 2 cm izrezati 25 dag rogača i staviti ih u teglu. Dodati 25 dag cukra i 1 litar lozove rakije. Zatvoriti teglu celofanom i ostaviti na tamnijem mjestu bar 10 mjeseci. Procijediti i uživati u liker.

SIR U ULJU

Dobro prosušeni njeguški, grbaljski ili luštički sir (najbolji je avgust -septembar) oprati i posušiti kanavacom. Ostaviti na prozračnom mjestu još dan – dva pa ga staviti u lonac ili veliku teglu, a sretnici u pila i kamenice. Zaliti maslinovim ili miješanim uljem, pokriti kanavacom i poklopcem i ostaviti da počiva oko dva mjeseca.

Sada se najčešće zaliva suncokretovim uljem ali je mnogo ukusniji ako mu se doda bar 1/3 maslinovog ulja. Ako se sir priprema u komadima, dobro je između njih staviti po dva – tri drvena štapića, a može se dodati i papra u zrnu. Ako se slaže u tegle onda se sir reže na komade.

PS: ako se sir ostavi preko noći u salamuri pa osuši kanavacom i tek onda stavi u ulje biće mnogo ukusniji, a dobiće i na čvrstini.

SALAMURA ZA SIR

Na jedan litar vode stavi se 17 do 20 dag morske soli i kuha nekoliko minuta. Salamura se potom ohladi, procijedi i tada je spremna za sir. Predhodni postupak sa sirom isti je kao kod stavljanja u ulje. Kada se složi u lonac ili tegle zalije se salamuram. Nakon 24 sata, doda se još salamure (po potrebi), a povrhu nekoliko kašika ulja. Poklopiti i spremati.

MARMELADA OD MAGINJA

1 kg maginja
pola kilograma cukra
tri fete limuna
kašika limunovog soka
1 saketić vanilije

Zrele maginje zgnječiti ili izmiksati pa dodati cukar i dobro promiješati. Ostaviti preko

noći. Prije kuvanja u smjesu maginje i cukra staviti fete i sok limuna i vaniliju. Čim provri smanjiti temperaturu i uz stalno miješanje, na laganoj vatri, kuhati oko 90 minuta. Tegle u koje će se usuti marmelada prethodno treba prokuhati kao i njihove poklopce. Toplu marmeladu usuti u sterilizovane tegle i staviti u vruću pećnicu da se hladi. Hladne tegle zatvoriti.

SOLJENJE RIBE

Potrebno je:

1 kg sardela ili sitnije ribe
30 dag krupne morske soli

Ribu je najbolje soliti u drvenim bačvicama, a može u metalnim ili staklenim posudama. Za bilo koju posudu da se odlučite, morate imati poklopac koji ulazi u posudu. Pripremite i jedan kamen koji ćete staviti na poklopac.

Riba za soljenje mora biti freška, a prije ribe u posudu naspitate red soli. Posložite ribu, jednu uz drugu, u istom smjeru pa je pospite solju. Drugi red započnite sa smjerom ribe okomito na prvi red. Svaki red pospite solju. Napunjenu posudu poklopite a na poklopac stavite kamen. Ako treba, dodajte malo posoljene vode prije stavljanja kamena. Bitno je da sva riba bude potopljena. Nakon desetak dana izlijte tečnost koja se nakupila. Napravite novu salamuru i prelijte ribu. Ako je salamura tamna, ponovo je zamijenite novom. Ako vidite ulje koje se sakupilo po vrhu, obavezno ga izlijte da ne bi došlo u dodir sa ribom jer će se riba užegnuti. Čuvajte na tamnom i hladnom mjestu, a nako četiri mjeseca možete uživati u slanoj ribi.

I vinu!

Fišću, Sireni i Zvonima

Piše:
Neven Staničić

Da vidimo, za neupućene **fišć** kao zvuk, nastaje protokom vazduha pod pritiskom kroz posebno formirane mišiće usana, kao da ćeš ljubiti („pusa“ trade), razvlačenjem donje usne preko zuba, ili uz pomoć prsta, jednog ili dva zaglavljenog u usta. Fišć se kao vještina „otkriva“ i vježba najčešće u ranu mladost, a da bi ostao u punom tonu, treba ga jednodušice održavati stalnim njegovanjem, ala imbokadur u gradsku muziku. Što je duže moguće i najmanje jednom u setemanu. Onima koji nisu odgledali, a troke li, minimalnu dozu „kauboja i indijanaca“ (ala SerđoLeone npr.), nije moguće objasniti koje su i kolike akuže od dobro uvježbanog i osobitog fišća. Međutim, iako sa polazištem iz prirode, fakat, fišć je pojava urbanog, gradskog karaktera i kao takav prevazilazi odnos prema kučkima, konjima i životinjama uopšte. Nije to ni pojava prostog zviždanja na utakmicu ili Vladi, što se „čini“ u potonje vrijeme. Fišć je filozofija komunikacije, koje se doduše više sjećamo, nego

što je upražnjavamo, u Boku više nego i slutimo.

Fišća se u jednom tonu, ili melodiji, od dva do tri takta i u osnovi, iako javan, fišć je privatna rabota. Karakteriše jedinku ili grupu ljudi, upućenu jednih na druge i na poznavanje melodije koja im je namijenjena. Što će reć, na fišć se javljaju, obrću i na prozor izlazu samo oni na koje se isti odnosi. Kuriozni se ne računaju, erbo oni bacaju uho i na druge zvukove. Takođe, iako slični, svaka sličnost fišća sa muzikom iz mobilnih telefona je nepristojna. **Posebno** intimni su ljubavni fišći, za koje znaju samo njih dvoje, a ostali ih slute tek po vremenu oglašavanja. Poput pjeva slavuju. **Fišća** se iz čuđenja, i za lijepom ženom. To su deklarativni mangupluci, kojima se vazda zna autor, bez obzira iz koje i kolike grupe dolaze. **Fišćanje** je zabranjeno u teatru. Ne poslije predstave, kao stav, nego za vrijeme proba, radi uroka.

Deminutiv od fišćanja, makar po intezitetu, bi moglo bit **fućkanje**. U malo ili veliko, u

bradu ili na izvolte, neobavezno. Problem sa fućkanjem je karakterizacija njegovog značenja. Fućka se njemu, ili njoj, sve češće se, umjesto naivne „laša me stat“ varijante, prevodi tvrdom glagolskom na j... Tako da kod fućkanja, ma kako nevino zvučalo može doći i do ombravanja. Pa se svi činu, da im se ne fućka i kad fućkaju.

Nevjerovatno, ali najveća intima u vezi sa fišćanjem, u Boki se dogodila prema jednoj sireni. Dvije zapravo. **Sirena**, je dekapoto isto što i fišć, ali mehaničkog porijekla. A da se sa makinom može ostvariti ozbiljna veza, dokazali su Tivčani, koji su preko stotinu godina tvrdili, da Arsenal, zapravo fišća. Cijelo se mjesto obaziralo na taj fišć. Satovi se nisu navijali prema tačnom vremenu, nego fišću arsenalske sirene. Nije bilo važno eli šest oli šest i kvarat, nego eli fišćalo ili ne. Na fišć se dizalo i lijegalo, marendalo, dogovarali sastanci, svadbe, odilo na ribanje. Prvi fišć, drugi fišć... dovoljno je bilo preć kapiju Arsenal a život bi bio potpun. Uškvaren i siguran. Slično je bilo i u Zeleniku. Njima je fišćao voz. Ostvarila se „ljubav“. Iz interesa doduše, ali duga i iskrena. Stvar navike. Ima ta-

kvih brakova. Mnogi ih i danas smatraju korisnim i teško preboljevaju njihov prestanak. Tako da treba vjerovat ubijeđenima, da je sirena antipod zvonu i obilježava ekonomsku kategoriju života. Rabotu. Na žalost i rat. Dvadeseti vijek u Boku, za razliku od ostalih, o bilježen je fišćem sirena.

Sa brodskom sirenom je drugo. Prvo, ona svira, oglašava se i nikad se neće reć da fišća, iako funkcioniše po istom principu. **Brodsko sirena** pozdravlja, javlja, uzbunjuje i u svojoj promuklosti, više je pitanje držanja i dostojanstva, nego komunikacije. Ona je zvučna prisutnost. Nije pitanje zvanja, nego života. Kad se čuje na pućini, može slutiti i nadu i oćaj, ali samim zvukom slavi opstajanje. Na moru, ili jesi, ili te nema. **Sirena**, kanda vazda zvući isto, ali se tako ne doživljava. Tužne su, najtužnije sirene sa brodova, koji se oprastaju od svojih luka. Tužnije od njih je jedino saznanje da su se mnogi bokeški brodovi, oprostili, a da ih nismo ćuli. Proprio nestali. Danas u Boku, više nema broda ni za otpozdrav sireni. Ostalo nam je samo da mašemo.

Da i zvona. Ostali su kampaneli. **Zvona** uvijek zvonu onima, ćija su. Otuda i ubije-

ćenje da su „naša“ jedina i za svaku priliku. Kad ne zvone nama onda to mi ćinimo drugima. **Ćinjenica** da zvona zvone i odzvanjaju, nikada se se nije prihvatala zdravo za gotovo, matrijalno i fizićki, iako svijest o tome postoji, već se filozofski tumaći trajanjem, odnosno intezitetom proizvedenog zvuka. Tako, po pravilu „zvoni“ mladencima i šampionima, a „odzvanja“ bivšima i onima što im je odzvonilo. Kako u samoj zvonjavi definitivno nema nikakve metafizike, oćigledno zvuk je taj koji budi uvaćavanje. Ono je takvo, da mimo obićajnog, nije poznata regula, zakon, kojim bi se ogranićavalo trajanje, vrijeme i jaćina upotrebe zvona! To je ostavljeno na dušu i duši od koje se zvono oglašava. Zbog zvonjave zvona, ne možete zvat policiju? Naime zvona ima raznih i koriste se i na trivijalnim mjestima, pa i poviše vrata, kao alarm, ali kao polazište i sućtinu, uvijek im vidimo crkvu. I zna se koja, kome, ćemu, kako i zašto zvoni. Više nego iz vijesti iz novina. To može bit radi toga, što sa zvonima imamo mnogo duće iskustvo.

O **SMS**-u me ne pitajte.

Kapetansko groblje

Ovo groblje dobrotskih kapetana koje nas podsjeća na stara pomorska bratstva Dobrote predstavlja važan historijski spomenik za Dobrotu, pogotovo što nekih bratstava više nema u Dobroti.

Groblje sv. Mateja u Dobroti

Piše:

Antun Tomić

Na samome početku želim objasniti sintagmu u naslovu „Kapetansko groblje” s obzirom na to da su na ovome groblju pokopane i osobe drugih zvanja, kao i žene i djeca, a sljedeće činjenice razjasnit će taj naziv.

Poslije objavljivanja austrijskog zakona o zabrani pokapanja po crkvama 1826. godine dobrotski kapetani odmah su pokrenuli akciju za izgradnju novoga groblja. Zemljište za groblje i kapelu ustupila je žena iz kuće kap. Kamenarovića, kao što se vidi iz priloženoga nacrtu groblja i kapele. Kapetani s područja župe sv. Mateja, koja se prostire od rijeke Škurde, koja graniči s Kotorom, te obuhvaća zaseok Kamenarović, financirali su izgradnju groblja i kapele i podignuli prve grobnice koje su pripadale pojedinim bratstvima te su imale i inicijale pojedinog bratstva pa se danas na ovome groblju nalaze ostaci 162 kapetana s područja spomenute župe.

Od davnih vremena Dobročani su s područja župe sv. Mateja pokapali svoje mrtve u tri crkve ili oko njih. Tako su bratstva: KAMENAROVIĆI, OPARENOVIĆI, PETRIČEVIĆI, DOBRILOVIĆI, TOMIĆI i MILOVIĆI, koja su gravitirala crkvi sv. Ivana (XVI. – XVII. st.) imala svoje grobnice u njoj ili oko nje, dok su bratstva: ANDRIĆI, DABČEVIĆI, MILOŠEVIĆI, MATOVIĆI, JANOŠEVIĆI i KLAČEVIĆI pokapali svoje mrtve u crkvi Svih Svetih (ranije sv. Kuzme i Damjana, u narodu sv. Vrača prvi put se arhivski spominje 1503. god.), dok je treća grupacija dobrotskih bratstava: RADONIČIĆI, VICKOVIĆI i ILIĆI imala svoje grobnice pokraj crkve Gospe od Milosrđa u Tabaci (arhivski se spominje 1518.) jer

i ona pripada župi sv. Mateja. Radoničići su nakon izgradnje ovoga groblja počeli graditi svoje grobnice.

Uprava crkve sv. Mateja angažirala je 1826. godine kotorskog arhitekta Marka Benzona, rodom iz Dalmacije, da napravi nacrt za novo groblje i kapelu pokraj crkve sv. Mateja, što je on i učinio te godine. Nacrt na tada još uvijek službenome talijanskom jeziku čuva se u arhivi crkve. Namjeravali su sagraditi groblje u blizini crkve, na terenu na istome brežuljku na kojemu se nalazi crkva. U naslovu nacrtu stoji (u prijevodu): Plan groblja za stanovnike župe sv. Mateja u Općini Dobrota, okrug kotorski, na zemljištu vlasništva udovice Kamenarovića.

Biskupski ordinarijat Kotor obavijestio je župu sv. Mateja dopisom od 1. 9. 1830. god. da na groblje pokraj sv. Vrača nema više mjesta za pokop mrtvih pa da treba buduće mrtvace pokapati na groblju sv. Eustahija dok se ne podigne novo groblje.

Zbog financijskih razloga groblje se počelo graditi tek u srpnju 1844. godine, a dovršeno je 19. kolovoza iste godine. Prema troškovniku za izgradnju groblja i kapele, ukupni troškovi iznosili su 791.22 austrijskih fiorina pa su sporazumno ovaj iznos platili pripadnici župe sv. Ivana i župe sv. Vrača, po polovinu odnosno po 395,41 fiorin, ne računajući grobnice za čiju su izgradnju troškove snosili sami vlasnici grobnica.

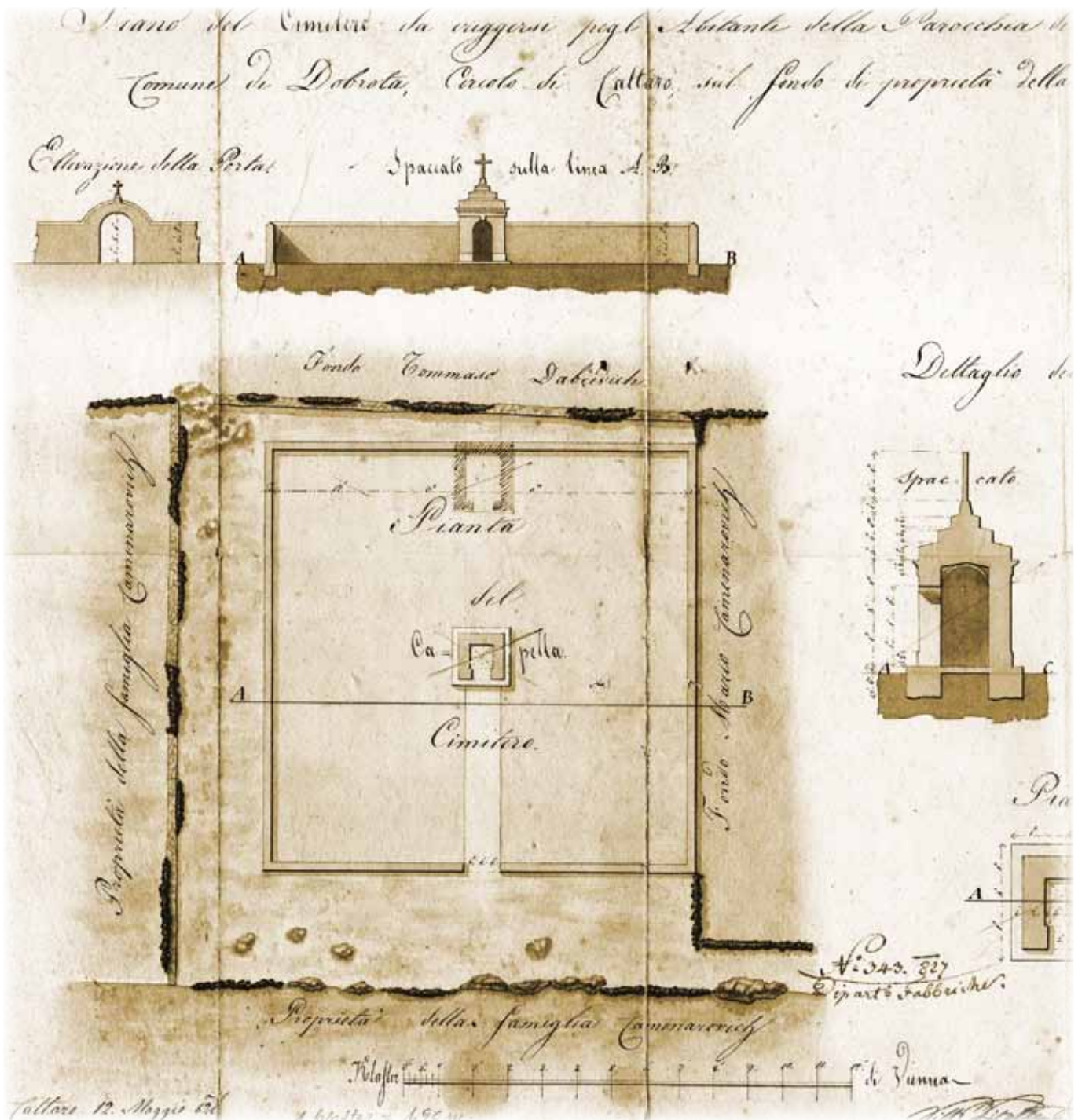
Ovu obvezu plaćanja zapisnički su potpisali 10. srpnja 1844. godine u prostorijama dobrotske općine u ime crkve sv. Ivana: FILIP TOMIĆ, GRGUR KAMENAROVIĆ, TOMO OPARENOVIĆ i PETAR PETRIČEVIĆ, a u ime crkve sv. Vrača: BOŽO MILOŠEVIĆ, LUKA MATOVIĆ i TRIPO JANOŠEVIĆ. Čim su radovi dovr-

šeni počelo je prenošenje svih grobnih ploča s kostima preminulih iz spomenutih crkava na račun spomenutih bratstava. Ove grobne ploče pokrivaju grobove starih bratstava bez ikakvog spomenika ili drugog obilježja, jedino nose rimske brojeve uz inicijale bratstva.

U crkvi sv. Ivana ostao je jedan grob u apsidalnom prostoru crkve datiran 1640. god. (najstariji datirani grob u Dobroti), s uklesanim jedrenjakom i podatkom da su dva brata Niko i Ilija Kamenarović patroni, zapovjednici ili brodovlasnici. Možda su oni bili mecene crkve sv. Ivana pa ta grobna ploča nije prenesena.

Groblje i kapela otvoreni su i blagoslovljeni prigodom pastirskog posjeta kotorskog biskupa Stjepana Pavlovića-Lučića na Matijevdan 21. 9. 1844. godine.

Ono što je Dobrotu izdvajalo u prošlosti od drugih naselja u Boki bio je neobično velik broj pomorskih kapetana u razdoblju od XVIII. do XX. st. tako da je Dobrota nosila epitet „kapetanska”, pogotovo ako se uzme u obzir da je broj njezinih stanovnika u spomenutom razdoblju jedva prelazio 1.000, a u to vrijeme je evidentirano do sada 814 kapetana. Ovo nije konačan broj jer je bilo onih koji su nestali sa svojim brodovima u elementarnim nepogodama ili u borbama s gusarima na moru, a da o njima nije sačuvan nikakav trag, pa je ovdje pokopan jedan dio tih kapetana koji su starost dočekali u svojim kućama ili su bili preneseni poslije smrti. Isto ovakvo groblje kapetana nalazi se pokraj crkve sv. Eustahija u Dobroti, osnovano 1826. god. za bratstva: IVANOVIĆA, IVANOVIĆA-MORO, TRIPKOVIĆA, RADIMIRA, DABINOVIĆA, KOSOVIĆA, MAROVIĆA, VULOVIĆA, PASINOVIĆA i PETROVIĆA, koji su gravitirali spomenutoj crkvi.

Plan groblja

Ova branša ljudi bila je vrlo cijenjena u Dobroti pa je načelnik dobrotske općine bio uvijek pomorski kapetan, od njezina osnivanja 1717. pa sve do 1900. godine. Od tada, radi nedostatka raspoloživih kapetana koji nisu bili u plovidbi pa sve do 1947. godine kada je dobrotska općina priključena kotorskoj općini, ovu dužnost obavljali su ugledni ljudi

iz Dobrote, osim jednog kapetana i to komodora Marka Tripova Dapčevića 1930. - 1936. koji je tada bio u mirovini.

Svojom aktivnošću kapetani su zadužili Dobrotu, posebno u XVIII. - XIX. st., ne samo zbog toga što su stvorili veliki broj brodova-jedrenjaka nego što su svojim kapitalom sagradili palače i crkve sa skupocjenim inventarima, mramornim

oltarima, slikama vrhunskih majstora, srebrno pozlaćenim relikvijama, tekstilom i rijetkim nakitom, a bili su nositelji pismenosti i kulture tako da su već 1708. godine kao članovi crkvenog odbora sv. Mateja vodili crkvenu blagajnu na talijanskom jeziku u doba kada je nepismenost (što se ne odnosi na svećenstvo) bila uobičajena pojava na ovim prostorima.

Uz kapetane, na ovome groblju pokopano je nekoliko značajnih ličnosti Dobrote i Boke među kojima su četiri admirala Bokeljske mornarice i to: dr. KARLO FILIPOV RADONIČIĆ, rektor Zagrebačkog sveučilišta i osnivač Zagrebačke klinike, koji je umro u Zagrebu 1935. i svečanim sprovodom preko Splita, brodom „Albanija” bivše Zetske plovidbe - Kotor, dovezen je u Kotor gdje su obavljene zadušnice u katedrali sv. Tripuna te je priređen ispraćaj Bok. mornarice i pokopan je u Dobroti; kap. MARKO TRIPOV DABČEVIĆ, jedini komodor Boke kotorske (umro 1949.), koji je na početku Prvoga svjetskog rata kao komodor bio određen da upravlja parobrodima austrijskog Lojda - Trst, društava Tripković, Kozulić i drugih pa je pod njegovim zapovjedništvom bilo 103 parobroda koji su bili sklonjeni zbog rata u Prokljanskom jezeru pokraj Šibenika; i treći je admiral Bokeljske mornarice kap. LUKA KRSTOV MATOVIĆ (umro 1958.); dok je četvrti admiral Bokeljske mornarice dr. MILOŠ ILJIN MILOŠEVIĆ (umro u travnju 2012. godine), znanstveni savjetnik, arhivist, historičar, pjesnik, muzičar i dugogodišnji direktor Istorijskog arhiva - Kotor; zatim dva viceadmirala: kap. i prof. PAVO VIDOV RADIMIR (umro 1908.) i kap. i brodovlasnik LUKA ĐUROV MILOŠEVIĆ (umro 1968.). Tu je i kap. PAVO BOŽOV KAMENAROVIĆ, najmarkantnija ličnost Dobrote u XIX. st. (umro 1908.), zaslužan za obnavljanje (zajedno s kotorskim biskupom Kaloderom) Bokeljske mornarice polovinom XIX. st., za osnivanje (sa svojim bratom Vidom) Slavjanske čitaonice u Dobroti 1862. i osnivanje Društva za osiguranje brodova „Družba bratinska pomorske sigurnosti” u Dobroti 1849. Ovdje po-

čiva i posljednji brodovlasnik dobrotskih i ujedno bokeljskih jedrenjaka kap. ĐURO VIDOV MILOŠEVIĆ (umro 1888. čiji je posljednji dobrotski jedrenjak „Nemirna” stradao u Biskajskome zaljevu 1902.), generalni biskupski vikar i historičar ANTON ĐUROV MILOŠEVIĆ (umro 1960.), zatim profesor kotorske Nautike i Gimnazije IVAN JOSIPOV MILOŠEVIĆ (umro 1877.), kap. i prof. kotorske Nautike LUKA MATOV DOBRILLOVIĆ (umro 1928.), ČIRO BOŽOV KAMENAROVIĆ (umro 1944.), direktor Jadranske banke u Trstu 1911. - 1915., a od 1920. godine direktor te banke u Ljubljani i Beogradu, načelnik kotorske općine 1940. - 1943. kojeg su strijeljali četnici blizu Danilovgrada te je prenesen u svoju grobnicu 1945., dr. BORIVOJE NIKOV DOBRILLOVIĆ (umro 1973.), ekspert svjetske meteorološke organizacije pri Ujedinjenim narodima. Još treba spomenuti liječnike dr. IVA RADONIČIĆA (umro 1961.), veterinara dr. ILJU IVANOVA MILOŠEVIĆA (umro 1953.) te dipl. ing. šumarstva DRAGUTINA VIJEKOVOG RADIMIRA (umro 1983.) i PAVA ANTONOVOG PETRIČEVIĆA (umro 1953.), poznatog trgovca i načelnika dobrotške općine od 1915. do 1926. godine.

Ova 162 pomorska kapetana koji počivaju na ovome groblju i identificirani su uz pomoć matice umrlih iz crkve sv. Mateja koje datiraju od 1708. donosimo imenom, prezimenom i patronimikom uz godinu smrti.

Prema popisu najviše je Kamenarovića 35, Radoničića 20, Tomića 19, Miloševića 14, Andrića 11, Klačevića 9, Janoševića 9, Dabčevića 7, Matovića 7, Oparenovića 7, Radimira 6, Petričevića 6, Milovića 5, Dobrilovića 3, Puhača 3 i Janovića 1.

Bratstvo Radimir, najbrojnije bratstvo nekad u Dobroti, ima

samo svojih šest kapetana pokopanih na ovome groblju jer je velika većina bratstva gravitirala crkvi sv. Eustahija gdje imaju svoje grobnice.

Ovo groblje dobrotskih kapetana koje nas podsjeća na stara pomorska bratstva Dobrote predstavlja važan historijski spomenik za Dobrotu, pogotovo što nekih bratstava više nema u Dobroti, i to: ANDRIČA, DABČEVIĆA, DOBRILLOVIĆA, JANOŠEVIĆA, KLAČEVIĆA, MATOVIĆA, MILOVIĆA i OPARENOVIĆA. Tako je ovo groblje uz arhivske dokumente koji ih spominju, a koji se čuvaju u Ist. arhivu - Kotor i u arhivima crkava sv. Mateja i sv. Eustahija, jedini materijalni dokaz da su ova bratstva postojala u Dobroti. Njihove kuće i palače uglavnom su odavno promijenile vlasnike. Isti slučaj je s kapetanskim grobljem pokraj crkve sv. Eustahija u Dobroti u čijoj su župi nestala bratstva IVANOVIĆA, IVANOVIĆA-MORO, TRIPKOVIĆA, MAROVIĆA, VULOVIĆA i PETROVIĆA.

Kapela na groblju podignuta je 1874. godine, posvećena Gospi od Karmela, a bila je dulje vrijeme zbog navedenih razloga zatvorena za obavljanje službe pa je zauzimanjem sadašnjega župnika don Ante Dragobratovića ove godine potpuno obnovljena, iz temelja, na zabatu je postavljen zvonik na preslicu sa zvonom, a u unutrašnjosti novi kamerni oltar sa slikom Gospe od Karmela, rad našega domaćeg slikara Dragutina (Draga) Radimira Dobročanina. Kapela je i elektrificirana.

Ove godine na blagdan Gospe od Karmela 16. srpnja kapelu je svečano blagoslovio i održao prvu svetu misu monsinjor Anton Belan s još osam svećenika uz prisutnost većeg broja vjernika.

1. ANDRIĆ Luka Lukin	1735	55. KAMENAROVIĆ Đuro Pavov	1895	109. PETRIČEVIĆ Niko Tripov	1768
2. ANDRIĆ Niko Božov	1745	56. KAMENAROVIĆ Božo Ivanov	1898	110. PETRIČEVIĆ Josip Bogdanov	1885
3. ANDRIĆ Mato Lukin	1758	57. KAMENAROVIĆ Anton Matov	1900	111. PETRIČEVIĆ Filip Josipov	1899
4. ANDRIĆ Mato Josipov	1761	58. KAMENAROVIĆ Pavo Božov	1908	112. PETRIČEVIĆ Mato Bogdanov	1904
5. ANDRIĆ Marko Lukin	1777	59. KAMENAROVIĆ Vido Pavov	1913	113. PETRIČEVIĆ Božo Tripov	1909
6. ANDRIĆ Mihail Lukin	1783	60. KAMENAROVIĆ Ivan Božov	1912	114. PETRIČEVIĆ Petar Ivanov	1942
7. ANDRIĆ Josip Matov	1784	61. KAMENAROVIĆ Anton Andrijin	1915	115. PUHAČ Ivan Nikov	1944
8. ANDRIĆ Mato Božov	1786	62. KAMENAROVIĆ Mato Antonov	1917	116. PUHAČ Petar Nikov	1948
9. ANDRIĆ Niko Ivanov	1787	63. KAMENAROVIĆ Anton Jakobov	1929	117. PUHAČ Niko Krstov	1994
10. ANDRIĆ Mihail Božov	1842	64. KAMENAROVIĆ Grgur Josipov	1936	118. RADIMIR Vido Jakobov	1880
11. ANDRIĆ Anton Matov	1981	65. KAMENAROVIĆ Emil Antonov	1944	119. RADIMIR Krsto Jakobov	1883
12. DABČEVIĆ Marko Petrov	1770	66. KAMENAROVIĆ Danilo Ivanov	1997	120. RADIMIR Đuro Jakobov	1895
13. DABČEVIĆ Tomo Krstov	1863	67. KLAČEVIĆ Krsto Lukin	1733	121. RADIMIR Pavo Vidov	1908
14. DABČEVIĆ Krsto Antonov	1884	68. KLAČEVIĆ Tripo Petrov	1740	122. RADIMIR Đuro Vijekov	1977
15. DABČEVIĆ Anton Ivanov	1885	69. KLAČEVIĆ Krsto Tripov	1755	123. RADIMIR Anton Vijekov	1979
16. DABČEVIĆ Krsto Josipov	1899	70. KLAČEVIĆ Tripo Matov	1756	124. RADONIČIĆ Adam Ilijin	1851
17. DABČEVIĆ Luka Ivanov	1908	71. KLAČEVIĆ Đuro Tripov	1793	125. RADONIČIĆ Ilija Vickov	1867
18. DABČEVIĆ Marko Tripov	1949	72. KLAČEVIĆ Marko Tripov	1801	126. RADONIČIĆ Đuro Antonov	1868
19. DOBRILOVIĆ Mato Josipov	1893	73. KLAČEVIĆ Ilija Petrov	1857	127. RADONIČIĆ Mato Andrijin	1878
20. DOBRILOVIĆ Đuro Josipov	1904	74. KLAČEVIĆ Pavo Antonov	1925	128. RADONIČIĆ Vido Božov	1880
21. DOBRILOVIĆ Luka Matov	1928	75. KLAČEVIĆ Marko Andrijin	1955	129. RADONIČIĆ Luka Antonov	1883
22. JANOVIĆ Niko Božov	1981	76. MATOVIĆ Anton Petrov	1803	130. RADONIČIĆ Mato Ivanov	1884
23. JANOŠEVIĆ Đuro Petrov	1732	77. MATOVIĆ Luka Matov	1827	131. RADONIČIĆ Grgur Matov	1890
24. JANOŠEVIĆ Božo Petrov	1767	78. MATOVIĆ Vido Antonov	1848	132. RADONIČIĆ Anton Krstov	1891
25. JANOŠEVIĆ Anton Ivanov	1811	79. MATOVIĆ Luka Pavov	1857	133. RADONIČIĆ Ivan Matov	1893
26. JANOŠEVIĆ Josip Nikov	1814	80. MATOVIĆ Krsto Lukin	1918	134. RADONIČIĆ Filip Vidov	1913
27. JANOŠEVIĆ Ilija Božov	1818	81. MATOVIĆ Luka Krstov	1958	135. RADONIČIĆ Eugen Ivanov	1913
28. JANOŠEVIĆ Filip Petrov	1838	82. MATOVIĆ Božidar Krstov	1959	136. RADONIČIĆ Josip Ivanov	1914
29. JANOŠEVIĆ Đuro Ivanov	1852	83. MILOŠEVIĆ Božo Lukin	1740	137. RADONIČIĆ Josip Božov	1936
30. JANOŠEVIĆ Vido Josipov	1853	84. MILOŠEVIĆ Petar Božov	1760	138. RADONIČIĆ Dušan Josipov	1956
31. JANOŠEVIĆ Tripo Đurov	1878	85. MILOŠEVIĆ Ilija Lukin	1761	139. RADONIČIĆ Filip Aleksandrov	1970
32. KAMENAROVIĆ Petar Ilijin	1732	86. MILOŠEVIĆ Mato Božov	1775	140. RADONIČIĆ Mario Josipov	1978
33. KAMENAROVIĆ Mato Vickov	1733	87. MILOŠEVIĆ Luka Petrov	1782	141. RADONIČIĆ Niko Aleksandarov	1979
34. KAMENAROVIĆ Đuro Ilijin	1737	88. MILOŠEVIĆ Marko Matov	1831	142. RADONIČIĆ Vido Josipov	1980
35. KAMENAROVIĆ Vicko Nikov	1737	89. MILOŠEVIĆ Krsto Lukin	1840	143. RADONIČIĆ Božo Dušanov	2005
36. KAMENAROVIĆ Marko Đurov	1747	90. MILOŠEVIĆ Vido Markov	1842	144. TOMIĆ Tripo Đurov	1732
37. KAMENAROVIĆ Stijepo Ivanov	1750	91. MILOŠEVIĆ Ivan Petrov	1858	145. TOMIĆ Petar Nikov	1738
38. KAMENAROVIĆ Niko Đurov	1760	92. MILOŠEVIĆ Božo Markov	1876	146. TOMIĆ Niko Stijepov	1739
39. KAMENAROVIĆ Mato Petrov	1761	93. MILOŠEVIĆ Đuro Vidov	1888	147. TOMIĆ Ivan Lukin	1741
40. KAMENAROVIĆ Đuro Tripov	1791	94. MILOŠEVIĆ Anton Bogdanov	1901	148. TOMIĆ Tomo Lukin	1764
41. KAMENAROVIĆ Krsto Matov	1793	95. MILOŠEVIĆ Stijepo Krstov	1901	149. TOMIĆ Stijepo Nikov	1778
42. KAMENAROVIĆ Ivan Matov	1797	96. MILOŠEVIĆ Luka Đurov	1968	150. TOMIĆ Ilija Ivanov	1784
43. KAMENAROVIĆ Ilija Markov	1802	97. MILOVIĆ Tripo Matov	1740	151. TOMIĆ Luka Tomov	1788
44. KAMENAROVIĆ Petar Matov	1802	98. MILOVIĆ Marko Ivanov	1782	152. TOMIĆ Pavo Ivanov	1790
45. KAMENAROVIĆ Pavo Tomov	1810	99. MILOVIĆ Božo Matov	1785	153. TOMIĆ Marko Ivanov	1798
46. KAMENAROVIĆ Vido Markov	1821	100. MILOVIĆ Anton Matov	1854	154. TOMIĆ Adam Ilijin	1801
47. KAMENAROVIĆ Grgur Vidov	1823	101. MILOVIĆ Mato Antonov	1884	155. TOMIĆ Jakob Pavov	1831
48. KAMENAROVIĆ Mato Lukin	1825	102. OPARENOVIĆ Vicko	1740	156. TOMIĆ Tomo Markov	1840
49. KAMENAROVIĆ Marko Ilijin	1828	103. OPARENOVIĆ Pavo Vickov	1775	157. TOMIĆ Filip Markov	1850
50. KAMENAROVIĆ Anton Božov	1828	104. OPARENOVIĆ Mato Vickov	1777	158. TOMIĆ Pavo Antonov	1857
51. KAMENAROVIĆ Božo Vidov	1830	105. OPARENOVIĆ Vicko Nikov	1778	159. TOMIĆ Stijepo Filipov	1866
52. KAMENAROVIĆ Ivan Markov	1873	106. OPARENOVIĆ Adam Matov	1844	160. TOMIĆ Niko Jakobov	1885
53. KAMENAROVIĆ Petar Markov	1876	107. OPARENOVIĆ Mato Adamov	1853	161. TOMIĆ Tripo Nikov	1921
54. KAMENAROVIĆ Tripo Đurov	1878	108. OPARENOVIĆ Tomo Grgurov	1863	162. TOMIĆ Ivan Tripov	1944

Pismo čitatelja

Prije točno deset godina od 22. do 28. rujna 2003. održana je u Zagrebu manifestacija „Tjedan Hrvata Crne Gore“.

Organizatori: Hrvatsko građansko društvo Crne Gore iz Kotora, Hrvatska matica iseljenika iz Zagreba, Grad Zagreb i Turistička zajednica grada Zagreba uložili su veliki trud da ova manifestacija po raznolikosti, sveobuhvatnosti i zanimljivosti prikaže dio slavne povijesti, društveni život i običaje Hrvata Crne Gore, odnosno Boke kotorske.

Program je sadržavao otvaranje izložbe u Matici iseljenika „Boka na razglednicama i fo-

tografijama“ – suorganizatori fotokino i videoklub „Mladost“ Donja Lastva, Tivat (predgovor katalogu Milenko M. Pasinović), a u Klovićevim dvorima „Pomorci i trgovci Boke“ – organizatori Pomorski muzej Crne Gore Kotor, Istorijски архив Kotor, Muzej grada Perasta i Dijecezanski muzej Kotorske biskupije (autor predgovora dr. Miloš Milošević).

Izložbe „Boka i Murtić“ – osvrt na Murtićevo djelo – don Branka Sbutege i „Maslina – kamen – žena“ – umjetničke fotografije Joze Četkovića (predgovor katalogu Josip Depolo) održane su na Gornjem gradu.

U hotelu „International“ prezentirana je „Bokeška kužina“ – i kušanje tradicionalnih jela bokeljskih Hrvat. U glazbenome dijelu nastupila je ženska klapa „Bisernice Boke“ i uz nekoliko pjesama skladatelja Tripa Tomasa izvela glazbenoscenski prikaz „Na kotorskoj pjaceti“.

U dramskom kazalištu „Gavella“ u organizaciji Centra za kulturu Tivat gledali smo zanimljive predstave „Betula u malu valu“ i „Bokeški D-mol“ Stevana Koprivice u režiji Milana Karadžića.

U Hrvatskome glazbenom zavodu održan je koncert bokeljskih skladatelja Hrvata

Bisernice Boke u društvu sa Bokeljima iz Zagreba

Nastup Bisernica Boke

Sve su se ove delicije pojele osim ledenog delfina

Antuna Homena, Antuna Kopitovića, Iva i Željka Brkanovića uz izvedbu zbora „Collegium pro musica sacra“ - dirigenti Miroslav i Robert Homen.

U Hrvatskome državnom arhivu predstavljene su knjige

„Sabrana djela don Iva Stjepčevića“, u izdanju ZKUD „Napredak“ iz Gornje Lastve i izdanja NIP „Gospa od Škrpjela“ i knjiga Miloša Miloševića „Pomorski trgovci, ratnici i meceni“.

U Preporodnoj dvorani prikazan je dokumentarni film o

životu i radu akademika Vladislava Brajkovića, a na predstavljanju knjige „Život i djelo Vladislava Brajkovića“ govorili su akademik Ivo Padovan, prof. dr. sc. Đuro Degan, prof. dr. sc. Ivo Grabovac, dr. sc. Radomir Pavičević.

Kolo Bokeljke mornarice ispred katedrale

Organizatori predstavljanja knjige:

Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske

Bokeljska mornarica - Kotor
HGDCG – Kotor u suradnji s Razredom za društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

U Hrvatskoj matici iseljenika održan je okrugli stol pod nazivom „Hrvati Crne Gore“, razgovor o položaju hrvatske manjine u Crnoj Gori. Voditelj okruglog stola bio je Ivo Kujundžić.

Manifestacija „TJEDAN HRVATA IZ CRNE GORE“ završena je 28. rujna 2003. svetom misom u zagrebačkoj katedrali koju je predvodio kotorski biskup mons. Ilija Janjić. Pjevao je mješoviti pjevački zbor „Kralj Zvonimir“, a nakon mise ispred katedrale odred Bokeljske mornarice izveo je kolo Bokeljske mornarice u pratnji limene glazbe ZET-a.

Uz mnoštvo bokeljskih Hrvata koji žive u Zagrebu i njihovih prijatelja u programu ove manifestacije uživale su mno-

ge društvene i javne osobe te građani Zagreba. Mi Hrvati rođeni u Boki kotorskoj odnosno Crnoj Gori bili smo ispunjeni zadovoljstvom i ponosom na sve prikazano u „Tjednu Hrvata iz Crne Gore“.

I na kraju jedna packa dnevnim listovima koju je u rubrici „Pisma čitatelja“ dao ondašnji ravnatelj HMI-ja, dobra duša iseljeničtva, danas pokojni Boris Maruna. Izrazio je duboko nezadovoljstvo činjenicom da je jedan dnevni list s velikom nakladom, citiram: „Gotovo

posve prešutio - zapravo ignorirao - cijeli niz zanimljivih i višestruko vrijednih kulturnih i društvenih događaja u sklopu 'Tjedna Hrvata iz Crne Gore' u Zagrebu u organizaciji MHI-ja, HGDCG i Turističke zajednice grada Zagreba“ te naglašava da „jedan uz mnoge teškoće pripreman, trudom i nadahnućem mnogih ljudi ostvaren i u svakom smislu nesvakidašnji događaj nikako nije smio doživjeti medijski muk“.

Josip Usmiani

Sa otvaranja Tjedna Hrvata iz Crne Gore

Sudionik posljednjega mletačko-osmanskog rata

▲
Kap. Nikola Visković

Nikola Visković zapovijedao je početkom 18. stoljeća vlastitom pukovnijom oltramarinskih vojnika, a gradivo o tome sačuvano nam je u zbirci Inquisitori sopra l'amministrazione dei pubblici ruoli u mletačkome Državnom arhivu. Na žalost, raspolažemo samo s dva popisa satnija koje su činile Reggimento Viscovich. Prvi popis odnosi se na satniju kojom je zapovijedao sam Nikola (1705.), a drugi – nastao kasnije (1714.) – sadrži podatke o satniji koju je predvodio kapetan Luka Makedonija (Macedonia).

Pišu:
**Lovorka Čoralić i
Maja Katušić**

Vojno ljudstvo Viskovićeve satnije

Satnija potpukovnika Nikole Viskovića popisana je u mirnodopsko vrijeme, između Morejskoga i

Maloga rata. Tada je, na dan popisivanja (30. lipnja 1705. godine), satnija bila stacionirana u Bresciji, gradu u kojemu su – kao i u drugim mletačkim gradovima i utverdama duž terraferme – tijekom 18. stoljeća često privremeno djelovale oltramarinske postrojbe. Viskovićeve jedinice brojila je u svojem početnom sastavu 56 časnika, dočasni-

ka i vojnika (od toga je običnih vojnika 43). Uz contea Nikolu, u ovoj su satniji kao nositelji činova zabilježeni i zastavnik (*alfier*) Ivan Caregna, poručnik (*tenente*) Petar Nikov iz Spiča, narednik (*sargente*) Bastijan Male te dva kaplara (*caporal*) – Grujica Radov iz Crne Gore (*de Montenegro*) i Andrija Stankov iz Spiča. Nadalje, časničko odnosno dočasničko ljudstvo činili su i pričuvni časnici (*ri-formato*): kapetan Marko *Labrazza* (vjerojatno Bračanin), zastavnici conte Martin Visković (sin contea Frana) i Jerolim Vušković iz Zadra te narednik Marko Ljubotina iz Paštrovića. Uz navedene, posebne su službe u *compagnia Viscovich* obnašali i bubnjar (*tamburo*) Giacomo iz talijanskoga grada Rovere Veronese te mornar (*mariner*) Jovan Nikolín *da Schine*. Istraživačke pozornosti je vrijedan osvrt na ukupnu (uzevši u obzir sve popisane časnike i vojnike) zavičajnu strukturu ljudstva u Viskovićevoj satniji. Naime, uz ime, prezime i ime oca, u velikom broju primjera zabilježeno je i njihovo matično podrijetlo. Uzevši u obzir isključivo one časnike i vojnike za koje je podatak o podrijetlu naveden ili razvidan na osnovi prezimena, dobivamo sljedeće pokazatelje. Najviše je časnika/dočasnika i vojnika iz Italije (26,23%), ponajprije iz grada Verone i njegove okolice (Rovere Veronese, Caldiero), a kao druga mjesta podrijetla bilježe se još i Padova, Vicenza, Toskana i Gambarara (područje Brescije). Boka kotorska (Perast, Herceg Novi) i šire područje Crne Gore (Paštrovići, Crmnica)

zastupljeni su u omjeru zavičajnog podrijetla Viskovićevoj vojnika sa 16,39%, a jednak postotak otpada i na Dalmatince (prednjače Zadrani, a bilježe se još i časnici i vojnici s otoka Brača te iz Šibenika, Trogira i Splita). *Compagnia* Nikole Viskovića imala je i solidan broj vojnika zavičajem iz drugih europskih zemalja – Poljske, Moravske, Ugarske (Veliki Varadin) te čak iz francuske Gaskonje (ukupno na ovu skupinu otpada 13,11%). Postotnim udjelom slijede vojnici iz Istre (9,84%; izrijekom se bilježi samo grad Piran), sjeverne Hrvatske odnosno krajeva pod habsburškom vlašću (8,20%; Zagreb, Rijeka) te Grčke (6,56%; Krf, Nauplion, Kefalonija). Na poslijetku, s neznatnim postotnim udjelom u satniji se bilježe vojnici iz Hercegovine (1,64%, Popovo) i s područja Dubrovačke Republike (1,64%, grad Dubrovnik).

Satnije na putu bez povratka

Što se dogodilo s Viskovićevoj pukovnijom i njezinim satnijama u ratnim događajima 1714. – 1718. godine? Naime, posljednji mletačko-osmanski rat započeo je 9. prosinca 1714. godine, kada su Osmanlije objavile rat Serenissimi s jednim temeljnim ciljem – vratiti što veći broj mletačkih uporišta na Peloponezu i duž grčkoga arhipelaga, izgubljenih tijekom prethodnoga, Morejskoga rata, zahvaljujući uspješnom ratovanju dužda i vojskovođe Francesca Morosinija. U lipnju 1715. godine Mlečani gube otok Tinos

u Cikladima i vojnom snagom ulaze na područje Peloponeza. Istoga mjeseca Osmanlije zauzimaju jaku mletačku bazu u Korintu, u srpnju otok Eginu, Nauplion i Argos (Arg), a 14. kolovoza 1715. godine zaposjednut je Castello di Morea, mletačka utvrda na sjeveru Peloponeza, nedaleko od Patrasa. Upravo su tu utvrdu, prema postojećim saznanjima, branile satnije Viskovićeve pukovnije. Znano je, a to je spomenuto prije, da je nakon pada utvrde Visković zajedno s većim brojem posade zarobljen te odveden u Carigrad, gdje je preminuo 1718. godine od posljedica haranja kuge. Treba zabilježiti da se u Nikolinoj satniji nalazio i njegov nećak Martin, sin Frana Viskovića. Martin je kao zarobljenik odveden u Silistru (u današnjoj Bugarskoj) te zatim u Carigrad, gdje je bez uspjeha prisiljavan da se odrekne kršćanske vjere i prihvati islam.

U kontekstu spomenutih okolnosti događala se i sudbina drugih pripadnika prekojadranskih pješaka kojima su zapovijedali Nikola Visković i njegov kapetan Luka Makedonija. Potpukovnik Nikola Visković nikada se nije vratio u rodni Perast, a zasigurno su slične, ne baš optimistične sudbine imali i drugi vojnici iz njegove pukovnije – kako oni koji su poslušno ostali i uputili se na određena im bojišta duž Peloponeza i grčkoga otočja, tako i oni koji su dezertiranjem možda samo odgodili skoriju pogibelj. Utoliko je ova priča, načinjena na necjelovito sačuvanim spisima iz Državnoga arhiva u Mlecima, stoga

nepotpuna i nužno protkana pretpostavkama, ali istraživački posebno izazovna, u nekim trenucima i filmična te nam

(unatoč nedostatnostima) zorno svjedoči o prinosima i žrtvama časnika i vojnika zavičajem sa širega područja istočnojadranske obale u doba mletačko-osmanskih ratova ranoga novovjekovlja.

skve obale u doba mletačko-osmanskih ratova ranoga novovjekovlja.

Današnji ostaci venecijanske utvrde Morea na Peloponesu

KOTORSKI ORIĐINALI - GALIOTI I ŠKERCI (14)

Marko Latković

Kotorski oriđinali, galioti i boemi bili su ljudi dobrog srca i plemenite duše, bistrog uma i oštrog jezika, koji su na svakovrsne izazove odgovarali na originalan, ali uvijek duhovit način. Bez oriđinala i inače bogata prošlost Kotora bila bi siromašnija. A oni su se, opet, mogli roditi i opstati samo u kotorskom ambijentu. Bili su iskričavi. U najtežim trenucima nisu propuštali prigodu da se našale, na svoj i tuđi račun, da sve okrenu na onu ljepšu „stranu“. Njih više nema, ali njihove šale još uvijek žive.

Priredio:
Dario Musić

MARKO LATKOVIĆ – KAPO

Upravitelj stroja i profesor u Srednjoj pomorskoj školi, a zatim i Višoj pomorskoj školi u Kotoru, MARKO LATKOVIĆ – KAPO rođen je 1901. u Grblju, a svoj životni vijek završio je u Kotoru. U cjelini je svoj život posvetio pomorstvu - najprije kao vrsni pomorski strojar, a zatim kao primjerni pedagog i šef Brodstrojarskoga odsjeka u Srednjoj pomorskoj školi. Uvijek je bio poštovan i omiljen među pomorcima, učenicima i profesorima, a posebno građanima Kotora.

Ljudi pamte Marka – Kapa kao vrsnog strojara, najprije na parnjacima, a zatim i na motornim brodovima. Zbog njegove stručnosti govorilo se da „nema toga što on o parnim strojevima i brodskim motorima ne zna“. No, nije ga samo to činilo „drukčijim“ od ostalih ljudi. Kapo je bio čovjek kome je bilo zadovoljstvo pomagati drugima. Zbog tih i ostalih svojih pozitivnih osobina iskracan je s broda i postavljen za profesora u Pomorskoj školi. Tada je već bio zašao u godine, bez poroda u porodici, materijalno nezbrinut... No, stojički je podnosio sve teškoće i unatoč svemu bio i ostao druželjiv čovjek iskričava duha.

Marko - Kapo, kako su ga svi zvali, svakako je bio jedan od najistaknutijih bokeljskih galiota u vrijeme kada su u toj sredini živjeli i radili mnogi duhoviti ljudi koji su izražavali neke poglede na svijet, sasvim drukčije od ostalih u okolini. Zato su se, nerijetko, dosta teško mogli „uklopiti“ u tada aktualne tokove života.

MINISTAR I BOGATSTVO

U to vrijeme su razni ministri i drugi funkcionari prosvjetnih vlasti često obilazili škole koje su bile od posebnog interesa, a među njima je bila i Naučnica - tako su tada Kotorani

zvali Pomorsku školu. Jednom je tako ministar prosvjete, tijekom obilaska, u svom govoru istaknuo da treba biti strpljiv, da razne nestašice ne smiju biti prepreka te da je veliko bogatstvo što sada narod upravlja državom. Kada je ministar završio, Marko je imao „repliku” i rekao: „E, pa, ako je siromaštvo najveće bogatstvo, blago nama! Sada smo bogatiji nego ikad ranije! Sad nemamo – ništa!”

U povodu te izjave, kao i nekog navodnog omalovažavanja suda, pozvali Kapa u kotorski Komitet KPJ. Tijekom razgovora funkcionari ga nisu mogli uvjeriti da je pogriješio. Ipak, iskreno je „priznao”: „Čitavoga svoga životnog vijeka najviše sam cijenio sudove (asocijacija na lonac) ako su bili do vrha ispunjeni bakalarom! O ovim vašim sudovima bogami i ne razmišljam!”

Marko je neizmjereno mrzio sitna potkradanja koja su se povremeno događala na putničkome brodu na kome je on plovio, a koji je prometovao Bokom. Jednom prilikom, nakon učestalih krađa, uhvate kradljivca i izvedu ga pred sud. Marka - Kapa od makine pozovu da bude svjedok. Na pitanje suca zna li tko je optuženi kradljivac, Marko odgovori: „Gospodine sudija, ja ne mogu tvrditi da je on krao jer ga lično nijesam vidio na djelu. Jedino Vam mogu reći da, od kada je on u zatvoru, više ništa na brodu ne zaključavamo i svi mirno spavamo!”

Ostale su zapamćene mnoge Markove dogodovštine s brodova na kojima je plovio u mlađim danima. Iako je Marko Kapo na brodu bio raspoređen na ugledno radno mjesto upravitelja stroja, stalno se družio s mornarima. Jednom, dok je plovio na „Svetom Antonu” iz Marseillesa za Azorske otoke, more je bilo mirno - kako pomorci kažu - kao ulje. Posada se uglavnom dosađivala. Na brodu je bila i komandantova kćerka, inače prava ljepotica, a

ona je kao i ostali putnici nastojala na svoj način prekratiti vrijeme, obilazeći brod. U jednom trenutku barba je ušao u salon i tamo našao Marka kako, zavaljen u fotelji, puši kubansku cigaru, iako je bio u smjeni. Naljutio se barba kad ga je vidio u tom položaju i podviknuo mu: „Vidi ti nje-ga! Još ti samo nedostaje moja kćerka - u krilu!?” Marko, tada srednjovječan čovjek, odvratio je poluglasno, ali „kao iz puške”: „E, moj barba, žao mi je što nije tako - jedan kadet je bio brži od mene!”

Pamte se ne samo njegovi nestašluci u inozemnim lukama, nego i ponašanje prema učenicima kojima je predavao. Bio je drukčiji od ostalih profesora i po nekim neprimjerenim postupcima. Tako je znao učenika gađati upijačem za tintu, pa i udariti nogom u stražnjicu ili ih, u slučaju pogrešnog odgovora i neznanja lekcije, za kaznu vući za uši. Međutim, i uz sve to učenici su ga voljeli. On je bio „naš Marko”. Svi su znali da ih s razlogom tjera da više znaju, ali da nikada nije nikome na kraju godine zaključio slabu ocjenu. To je on pravdao ovako: „Moje je da učenike uputim u posao, a prepuštam životu da ih ocjenjuje, zavisno od toga što pokažu!”

MARKO KAPO I ZAPETA

Mnoge godine proveo je ploveći po svjetskim morima pa je griješio u izgovoru i gramatici. Jednom je Marko diktirao lekciju učenicima, riječ po riječ, naglašavajući gdje treba staviti točku, zarez... Nerijetko je griješio pa je reagirao jedan učenik i opomenuo ga. Marko je uzeo upijač sa stola i gađao ga, ali i odmah objasnio zašto to čini: „Dok sam ja profesor, morate me slušati. Točka i zarez bit će tamo gdje ja naredim... A ako vam dođe profesor srskoga, recite mu ako ovo bude gledao da se ne smije miješati u moj posao.”

Poslije Drugoga svjetskog

rata bila su teška vremena. Na sastancima se, ipak, tvrdilo da se dobro živi i da može biti još gore ako narod ne bude vrijedan i poslušan. Dodijalo to Marku pa jednom prekinuo govornika: „Dragi drugovi, sve gore smo već isprobali po sto puta. Dajte nam da počnemo probati dobro!”

Nakon što je, jednom prilikom, došlo do „otuđenja” novca u Zavodu za socijalno osiguranje (bilo je uhićeno više osoba), jedna žena na ulici upita Kapa gdje su poslovne prostorije Zavoda. On ju je odveo do zatvora u Kotoru, pokazao vrata i rekao: „Ovdje ti je sada preseljeno Socijalno!”

MARKO - KAPO I „BRZOŠKOLAC”

Profesor Marko - Kapo nevoljko je odlazio i na razne skupove građana koje je sazivala tada aktualna vlast, ali tamo se nije dopuštalo da, kako se govorilo, pričaju što im padne na pamet odnosno da narod obmanjuju. Slušao Kapo, tako, jednom nekog rukovodioca iz lokalnoga Komiteta KPJ i primijetio da mu je stečeno znanje površno odnosno da „lupa”. Ustao Marko i rekao: „Druže, vidim da malo znaš o tome o čemu govoriš. Čini mi se da je tvoj fakultet trajao vrlo kratko i da si ga završio preko noći. Preciznije, iz toga što pričaš vidim da si neki brzoškolac.”

Prolazilo je vrijeme. Marko duboko zašao u godine, otišao je u mirovinu. Kada je primio prvi ček, poštaru je rekao: „Dobio sam božju stipendiju. Samo se bojim da božja kasa ne ostane prazna pa da me - u nemogućnosti isplaćivanja - ne pozove k sebi!”

Nije dugo koristio mirovinu - umro je iznenada 1980. godine. Neuobičajeno veliki broj građana došao je da ga isprati na posljednje putovanje, mnogi sa suzama u očima...

(nastavlja se)

Priredio:
Jovan J. Martinović

1423.g.

16. februara, u Veneciji:

Ugovor između vojvode **Sandalja Hranića** i Venecije

Vanredni providur **Marko Barbarigo** pokušava da odvoji Đuraševiće od despota **Stefana**.

Vojska despota **Stefana** opet kreće na **Skadar**.

Kotoranin **Marin Druško** nagovara **Paštroviće** da se pokore Veneciji.

4. aprila:

Generalni kapetan Golfa (Jadrana) **Frančesko Bembo** na galiji ugovara predaju **Paštrovića** Veneciji, potvrđujući im stare povlastice. Prisutni su sa paštrovske strane: **Dabiša Aleksić Paštrović, Radič Mihović, Ivan Risavić, Ivan Kjudis, Matko Kalodurđević, Novak Cervec, Petar Glavaš, Zorak Busanović, Čarnoj Novaković, Kanjoš Mladenović Blizikuća, Vukota Dragović, Radić Grubačević, Ivan Buljarević i Novak Tomić.**

mjeseca juna:

Kapetan Zaliva **Frančesko Bembo** pokorava **Grbalj i Lušticu**.

Povjerenik despota **Stefana Đurađ Branković** napao na **Skadar** i blokirao mletačku flotu u **Bojani**.

7. jula, u Veneciji:

Dužd **Frančesko Foskari** kotorskom rektoru **Marku Barbadigo** o mjestu državnog računovođe.

13. jula, u Veneciji:

Dužd **Frančesko Foskari** prosleđuje rektoru **Marku Barbadigo** molbe kotorskih građana.

Dužd **Frančesko Foskari** ovjerava pečatom dokument o predaji Kotoru, kotorski poslanici **Ivan Biste i Ivan Buća**.

12. avgusta, u

Svetom Srđu na Bojani:

Ugovor između Đurđa Brankovića i **Venecije**. Ugovor pisao despotov notar **Nikola Arhilupis** iz Kotoru.

1424.g.

4. maja, u Veneciji:

Dužd **Frančesko Foskari** upućuje knezu **Stefanu Kvirino** (1423-1425) molbe kotorske vlastele.

8. maja, u Veneciji:

Dužd **Frančesko Foskari** dozvoljava uvoz žita iz Albanije.

31. avgusta, u Veneciji:

Dužd **Frančesko Foskari** prosleđuje knezu **Stefanu Kvirino** molbe kotorske vlastele.

Dužd **Frančesko Foskari** daje nalog knezu **Stefanu Kvirino** da plati **Sandalju Hraniću 600 dukata**.

1425.g.

Biskup **Sekundo Nani** iz Venecije (1425-1429)

6. novembra, u Veneciji:

Dužd **Frančesko Foskari** odobrava sudijama i Malom vijeću da šalju tužbe u Veneciju

i piše o povratku pečata.

1426.g.

16. aprila, u Veneciji:

Dužd **Frančesko Foskari** piše knezu **Pjetru Duodo** (1425-1427) o molbi Kotorana za popravak zida.

7. jula, u Veneciji:

Dužd **Frančesko Foskari** piše knezu **Pjetru Duodo** kako u Kotoru može biti najviše **12** kanonika.

Knez **Pietro Duodo** prvi kuje **novac** sa likom sv. Tripuna i svojim inicijalima: **P D**.

1428.g.

17. januara, u Veneciji:

Dužd **Frančesko Foskari** knezu Đovaniju (Zuane) Balbi (1427-1429) o molbama vlastele (IAK, R.II. 9)

15. aprila, u Veneciji:

Frančesko Kvirini, knez i kapetan **Skadra**: ugovor vlastele i građana Kotoru sa kmetovima **Grblja**.

1429.g.

Knez Kotoru **Nikolo Pizani** (1429-1432).

Biskup **Marin Kontareno** iz Venecije (1429-1454).

Rođak **Balše III, Stefan Maramonte** posjeo okolinu **Skadra**, kotorska **galija** bila spremna da pruži pomoć.

1430.g.

Donesen **Grbaljski katastik**.

Epidemija kuge u Kotoru.

ROMEO FIORELLI:

ROMEO FIORELLI (1870. – 1958.), GRAĐANIN GRADA KOTORA, KRONIČAR SVOJEG DOBA, U SVOJIM ZAPISIMA SAČUVAO JE OD ZABORAVA MNOGE OBIČNE I ZNAČAJNE DOGAĐAJE GRADA KOTORA TOGA VREMENA.

„Po istoričnim knjigama i kalendarima, po putu sačuvanih listova, plakata i rasporeda, po pričanju moje babe i uz moje dobro pamćenje, od djetinjstva sam saabrao, sastavio i uredio sljedeće uspomene“, objašnjava Fiorelli kako je nastala ova kronika.

Priredio: **Dario Musić**

STARE KOTORSKE I BOKEŠKE USPOMENE

U glavnom ulazu gradskih vrata prama kipu Gospe uzidana je spomen-ploča na tursku navalu 1657. god. Natpis na ploči glasi:

*Slavnom imenu i neumrloj slavi
Antunu Bernardiu po zapovjedi općega
prokuratora cijelog Ilirika i Epira
koji od grada Kotora, posjednutog
za čitava dva mjeseca istjera tursku
vojsku god. 1657.*

*Nikolin Martonin, knez Bergama,
vojni zapovjednik, ovaj znatni spomenik
neumrloj uspomeni suplemenika
od srca namjenjuje i posvećuje.*

Na lijevoj strani ulaza u grad bila je kamenita ograda iz mletačkog doba, koja je služila za vojničku stražu, čuvala ulaz u grad. God. 1943. za proširenje Trga talijanske vlasti srušile su je. Nasuprot vratima diže se gradski toranj s urama. Na istome mjestu bila je prije kula u kojoj bi bile podvrgavane mukama sumnjive osobe da se dozna istina

Spomen ploča u glavnom ulazu u grad

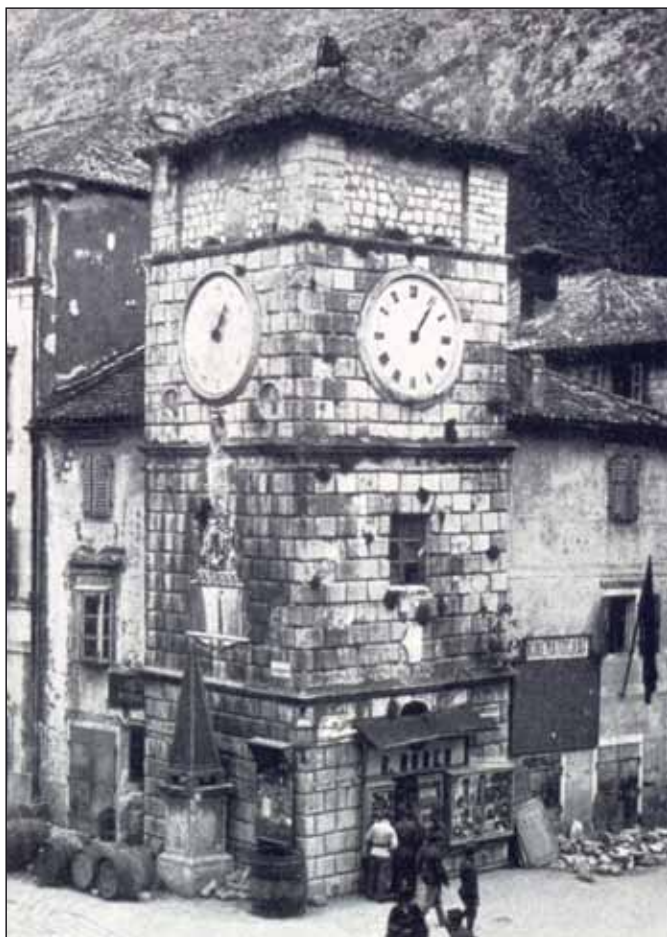
(turre torturae). Na piramidi pokraj tornja postavljala se za vrijeme pazara zastava, pak je bila zabranjena trgovina na veliko dok je ona bila izvršena; osim pazara, pred piramidom su se vodile sudske raprave i to u ponedjeljak i subotu. Toranj je ograđen 1602. god. za providura Antonija Grimanija. Natpis na tornju odnosi se na providura Antonija Contarena:

*Marcus Antonius
Contareno rector
et provisor Cathari
anno dni
MDXX.*

Povrh ovoga na velikoj ploči stoji:

*Ovim ću i većim nagraditi
zasluge na drugdje stečene.*

Što se valjda odnosi na providura Antonija Grimanija.

Gradski toranj

Pokraj piramide stajao je nadgrobnji poganski rimski spomenik, a na njemu ovaj natpis:

*Posvećeno podzemnim bogovima
Klodiji Eufrosini od god. 24.
Klodije Eufrosin i Klodija
Frekventila, roditelji, živi
načiniše i Klodiju Eukarpu
učitelju.*

U mjesecu travnju 1945. partizani digli poviše glavnih gradskih vrata mletački grb, a poviše njega austrijski grb, postavljen 1897. god., spomenik Pjetra Duoda, piramidu i do nje nadgrobnji poganski rimski spomenik.

Natpisi na pročelju lijeve strane ulaza na crkvi sv. Tripuna:

I.
*Na uspomenu
prvoga hrvatskog kralja Tomislava
925. – 1925.
Hrvati grada Kotora
postaviše.*

**Spomen ploče na pročelju ulaza
u katedralu sv. Tripuna**

II.
*Za vječnu uspomenu temeljnog popravka ovog hrama
izvršenu troškom vlade sretno vladajućeg cesara i
kralja Franje Josipa I. crkovinarstva i biskupa
Frana Uccellinija 1907. Plemenito tijelo Bokeljske
mornarice prigodom proslave jubileja hiljadu sto
godišnjice svog opstanka postaviše.*

III.

Na desnoj strani ulaza u crkvu natpis glasi:
*velikom kopnenom vojskom, a Partaj
sa pedeset brodova, vrhovni zapovjednici
cara Selima nadajući se osvojiti slavni grad
Kotor i skršiti strahom pred njihovom silom
srca branitelja, ali prezreni ne manje stalnom
nego odlučnom voljom od Bernarda Kontareno i
kneza Zakarije Salomona, providura slavnih i
riječju i djelom, k tomu istraživši po izvidnicama,
koli ne lako osvojiti mjesto, toli da su branioci
mudro i junački, ne bez pogibelji neprijatelja
potpuno opskrbljeni svim potrebitim za obranu izgubivši
nadu i otiđoše.*

Idući ulicom između crkve i biskupskog stana vidi se desno i lijevo sa strane uzidana tri nadgrobna natpisa kotorskih biskupa iz XIII. stoljeća, i u zidu biskupskog dvorišta. Prvi natpis ispod prozora Reliquarija glasi:

*Ovdje počiva u grobu zmija, sada blaga golubica
umni pastir Mihael, zadojen pobožnošću,
sin Leonov, rođen u ovom gradu, okajavši ljagu grijeha,
ljubitelj pravde, a blagom riječju osvjetnik zla,
1205. preminu i dođe u nebesko kraljevstvo.*

Drugi natpis s desne strane željeznih vrata:

*Pretvoren sam u prah, prah od praha stvoren,
Sergije sam biskup, sin nekog Leona,
koji s mojim bratom biskupom položeni zatvoreni
u ovom grobu.
Svi koji posmatrate molite neprekidno Boga
za naše grijeha,
čija je smrt uslijedila 1219.*

Treći natpis s lijeve strane željeznih vrata:

*Umro je pastir Kotor, patricije Deodat,
odličan vladanjem i plemenit vjerom.
Tijelo počiva u grobu za koje znamo da je u prahu,
a duša je otišla u nebo za koju se nadamo
da će biti slavna.
Godine Gospodnje 1254.*

Četvrti natpis na zidu biskupskog dvorišta:

*Posvećeno podzemnim bogovima
Cesoniju Nardisu
Cesoniju Hermetu
dobrom suprugu
živa načini od god. 45
i svim svojim postavi.*

*Seksto Publije Gracilis od godina 60
Kvinto Publije Gracilis od godina 20
Marko Emilije Celer od godina 25
ovdje su pokopani.*

Nije poznato mjesto gdje su ova tri biskupa zakopana u katedrali. Sigurno su grobnice nestale zbog nekoliko potresa u kojima je grad stradao, osobito u onome 1563. god.

U zidu crkve sv. Pavla stoji natpis koji se odnosi na osnivanje iste crkve, a nad portalom dvorišta nadgrobni rimski spomenik:

*Godine 1263. za pape Urbana IV.,
kraljevanja Uroša i biskupa Marka
Pavao Bari, čovjek plemenitog roda
sa ženom Dobrom, također plemenitog podrijetla
sagradio je ovaj hram i posvetio ga
učitelju naroda Pavlu, nekoč zvanom Saulu.
Koji god dođeš amo da moliš,
pomoli se i za njih,
da ovim djelom zasluže nebo.*

Natpis koji se odnosi na gradnju zakloništa uzidan je u crkvi sv. Josipa iza vrata, lijevo od ulaza:

*Godine Gospodnje 1372., dana 2. januara
ovo zaklonište bi započeto u slavu
Božju i čast Sv. Križa, za Bratovštinu
škole Sv. Križa, za vrijeme Beltramola
de Imbonate, upravitelja rečene škole.*

Natpis na pročelju crkve sv. Luke pokazuje sljedeće:

*U ime Krista, godine od upućenja gospodina našega
Isukrsta 1195., indikcije XIII. Ja, Mavro, sin Andrije
Cazafrangi, zajedno s Bonom, suprugom mojom, kćeri
piora Bazilija, sagradismo crkvu na čast Boga i sv. Luke,
apostola i evangelista, na spas duša naših i svih vjernih
kršćana, za vrijeme gospodina Nemanje, velikog župana,
i njegova sina Vukana, kralja Duklje, Dalmacije, Travunije,
Toplice i Bosne. Svi koji čitate, udostojite se za nas moliti,
Da Krist bude nama uvijek život. Amen.*

Poviše glavnoga ulaza u crkvu sv. Marije Koledate uzidan je ovaj natpis:

*Na ruševinama stare
sagrađene od nasljednika
kneza Ivana i onih obitelji
Dersa i Bisacca
god. 1221.
Obnovljena god. 1930.*

U crkvi sv. Klare iza glavnog oltara uzidan je ovaj natpis:

*Bogu najvećem i svemogućem
Ovu crkvu u čast sv. Klare, asiške djevice,
Frano Uccellini, biskup kotorski
na svečani način posveti 12. juna 1898.
u prisutnosti fra Fulgencija Carev,
nekoć nadbiskupa Skoplja, a onda hvarskog,
i fra Simeona Milinovića, nadbiskupa barskog.*

Sa strane glavnog oltara sv. Klare nalaze se ove dvije spomen-ploče. Na desnoj strani oltara glasi:

*Zajednička pobožnost
i ljubav obojice,
plemića Ivana Bolice
i Vincencije Bucchia
posmrtno djelo
podize.*

Na lijevoj strani drugi natpis glasi:

*Ogledalu bez ljage,
ljljanu bez trnja, kome trnje ne škodi,
Djevici Bogordici,
bez istočnog grijeha začetoj, posvećeno.*

Na sjevernoj strani ulaza u crkvu sv. Tripuna nalazi se grobnica Andrije Saracenija i njegove supruge Marije, sa sljedećim natpisom:

*Grobnica vrlo odličnih supruga koji godine
od rođenja Kristova 809., pošto su već
prije sagradili crkvu svete Marije na rijeci
kupiwi od mletačkih trgovaca ostatke sv.
Tripuna, ovdje najprije sagradiše hram.*

Kad je prostor tada bio poravnan, ova grobnica bila je u blizini ispod svoda otkrivena i otkopana 5. travnja 1840. Općinska uprava pobrinula se da ovdje bude položena.

Na sjevernoj strani izlaza iz crkve sv. Tripuna, poviše vrata, nalazi se crna mramorna spomen-ploča, koju je podignuo providur Danilo Renieri-Lancellotti svojoj supruzi Ani Mariji Soderini -Renieri, koja je preminula nakon porođaja. Živjela je 26 godina, a preminula 9. ožujka.

Na glavnome ulazu u crkvu sv. Tripuna s desne strane u zidu je grob biskupa Tripe Bizantija, sa sljedećim natpisom:

*Ovaj kojemu je dopala svaka čast i mitra
postigao je krepošću, koju je predao Luki, nećaku od brata,
zaključno je četvrtog decembra navršivši šesnaest godina
grb plemena Bizanti učinio je biskupom Tripuna,*

*kojega nasljednik dariva ovim kamenom,
a Gospodin nebom.
Godine Gospodnje 1532., dana 10. mjeseca novembra.*

**Grob Tripe Bizantija u katderali
sv. Tripuna**

Godine 168. (stare ere) došla je Boka pod rimsku upravu. God. 535. ostala je spojena s istočnim carstvom travunjskih i dukljanskih vladara. Pred kraj XII. stoljeća dođe Boka u sklopu srpske države, do pada Nemanjića god. 1370., pod pokroviteljstvo ugarsko-hrvatskoga kralja Ljudevita Velikoga. Nakon smrti Ljudevita Kotor prizna 1385. god. vrhovno gospodstvo bosanskog kralja Tvarka I. God. 1391., skoro trideset godina, Kotor je živio u neovisnosti. God. 1420. Kotor je bio pod Mletačkom Republikom sve do 1797. godine. Te godine Austrija je zauzela Kotor i ostala tu do 1806. god. Te godine ušli su Rusi u Kotor, a 1807. god. Francuzi koji su tu bili sve do 1814. god. Te godine ponovno ga zaposjeda Austrija i ostaje sve do mjeseca studenoga 1918. Te godine zauzeše Boku i Kotor Jugoslavenska vojska koja je ostala tu sve do sloma 15. travnja 1941. Dana 17. travnja 1941. god. talijanska vojska okupirala je Kotor i ostala u njemu sve do 15. rujna 1943., kada su tog dana Nijemci zauzeli Kotor. Dana 21. studenoga 1944. partizani su okupirali Kotor i ostadoše u njemu.

(nastavlja se)

IN MEMORIAM

►
Papa Pavao VI. i mons. Gracija Ivanović prigodom beatifikacije Leopolda Bogdana Mandica, Rim, 2.05.1976.

Ove godine, 20. kolovoza, navršilo se 30 godina od smrti mons. Gracije Ivanovića, dugogodišnjeg upravitelja Kotorske biskupije.

Gracija Ivanović rođen je u Dobroti 15. veljače 1903. godine u poznatoj pomorskoj plemićkoj obitelji od oca Antuna i Marije Radimiri. Osnovno školovanje završio je u Dobroti, a gimnaziju u Dubrovniku i Kotoru kao pitomac sjemeništa Leoninum. Maturirao je s pohtvalom u Kotoru 13. listopada 1922. godine. Bogosloviju je pohađao od 1922. do 1926. godine na Teološkom fakultetu Univerziteta u Ljubljani. Neke je predmete, zbog bolesti, slušao i polagao na franjevačkoj bogosloviji u Dubrovniku. Za svećenika ga je zaređio biskup Frano Uccellini na otoku Gospe od Milosti 11. srpnja 1926. godine. Dana 20. srpnja iste godine bio je imenovan za župnika u rodnoj Dobroti i ekskurentom neovisne kapelanije sv. Petra u Ljutoj. Te službe zadržao je sve do smrti 20. kolovoza 1983., punih 55 godina. Sveti otac Pio XII. imenovao ga je 1943. godine počasnim kapelanom s pravom nošenja ljubičaste odjeće. Od-laskom biskupa Pavla Butorca za rezidencijalnoga biskupa u

Dubrovnik Sveta Stolica imenovala je 25. studenoga 1950. godine mons. Graciju Ivanovića za apostolskog administratora Kotorske biskupije. Navršivši 75 godina života dao je, kako predviđaju crkveni kanoni, ostavku na službu upravljanja biskupijom 1978. godine. Ostavka nije bila odmah prihvaćena te je razriješen službe tek 1981. godine. Te iste godine 16. prosinca imenovan je apostolskim protonotarom. Više puta nuđeni biskupski red nije htio primiti. Bavio se književnim radom od prvih godina svećeničke službe. Objavio je sljedeće pripovijetke:

1. *Moj stari zvonar*, Hrvatska prosvjeta, Zagreb, 1926.

2. *Jašar-agina pogibija*, Hrvatska prosvjeta, Zagreb, 1937.

3. *Noć 16. listopada*, Hrvatska prosvjeta, Zagreb, 1939.

4. *Žito*, Hrvatska prosvjeta, Zagreb, 1940.

U rukopisu su mu ostali razrađeni primjerci jednog romana i jedne drame. Književni radovi dobili su mu jako dobru ocjenu ondašnjih književnih kritičara (Lj. Maraković). Bavio se etnografskim radom prikupljajući dobrotsko književno stvaralaštvo i staru čipku. Bio

je neobično dobar i rado slušan propovjednik. Napisao je tri knjige homilija pod nazivom *Mater Ecclesiae*, te knjigu razmatranja pod nazivom *Sveto pismo u životu redovnice*. Napisao je više rasprava i kritika te se bavio i prevodilačkim radom. Preveo je zbirku soneta Ane Marije Marović s talijanskoga jezika.

Don Anton Belan

Kiša

Prozirne kapljice kiše
Biju i prozorska stakla.
U mojoj je duši sve tiše:
Jedna se misao makla.
Reci mi, biserna kapi,
Gdje ti je kolijevka meka.
Duša za smirajem vapi,
Strpljivo utjehu čeka.
Dolazim s plavih visina,
Dio sam beskrajnog mora.
Grob će mi biti nizina.
Oživjet ću iznad gora.
Smiri se, dušo, i šuti,
Ti kapljo vječne Ljepote.
Daleki i strmi su puti
U carstvo prave Dobrote.

Don Gracija Ivanović

Hrvatski glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

Časopis bez granica

Časopis Hrvatski glasnik, izdavača Hrvatskog građanskog društva, jedino je glasilo Hrvata Crne Gore. Bavi se temama važnim za život hrvatske zajednice u Crnoj Gori: političkim, gospodarskim, društvenim, kulturnim, povijesnim... ali je i u stalnoj misiji povezivanja dvaju država Hrvatske i Crne Gore

Distribuirana se u Crnoj Gori, a putem pretplate stiže u Hrvatsku, Europu, Australiju, SAD...

Otvoreni smo za suradnju, sugestije i dobronamjerne primjedbe. Nastojimo da svaki sljedeći broj uradimo bolje i kvalitetnije, sa raznolikim i zanimljivim sadržajem.

Budite i dalje s nama, šaljite Vaše priloge, budite i Vi jedan od kreatora našeg i Vašeg lista!

Pretplatite se!

ČASOPIS MOŽETE KUPITI:

U Kotoru u Katedrali sv. Tripuna i u uredu HGD CG,
 U Tivtu u župi sv. Roko D. Lastva i kod povjerenika Andrije Krstovića,
 U Baru kod predsjednika podružnice Vlada Marvučića,
 U Podgorici u prostorijama podružnice, Trg Božane Vučinić bb,
 U Herceg Novom u knjižari „So“ na Trgu Nikole Đurkovića br. 3

Cijena: 2 eura

NARUDŽBENICA

Ovim neopozivo naručujem primjeraka "Hrvatskog glasnika"

Ime i prezime/naziv tvrtke

Ulica i broj

Grad

Pošanski broj

Država

Tel/fax

E-mail

Datum

Potpis/pečat

MEDIJSKI PARTNERI

Hrvatski glasnik

PRETPLATITE SE!

Za Crnu Goru:

20 eura

na žiro račun
520-361700-17
Hipotekarna banka

510-4747-76
CKB

Za Hrvatsku:

200 kuna

na kunski račun
23600001101667657,
Zagrebačka banka d.d.,
Poslovnica Dubrovnik
Vukovarska 7,
20 000 Dubrovnik

Za inozemstvo:

30 eura

Beneficiary 59 : /
ME2552004200000104966
(Acc. No-IBAN)
Hrvatski građansko društvo Crne
Gore, Zimski bazen Kotor Account
with 57a: HBBAMEPG (HIPOTEKAR-
NA BANKA AD PODGORICA) Inter-
mediary 56a: DEUTDEFF (Deutsche
Bank ag Frankfurt) EUR, USD

Ovu narudžbenicu i kopiju uplatnice pošaljite na adresu izdavača:
Hrvatsko građansko društvo Crne Gore, Zatvoreni bazen Škaljari, 85330 Kotor, Crna Gora
Pretplatiti se možete i u Uredu HGDCG u Kotoru

NAŠ DOM JE NAŠA BUDUĆNOST.

UZ PBZ STAMBENI KREDIT:
AKCIJSKA KAMATNA STOPA, FIKSNA ZA PRVU GODINU,
JOŠ POVOLJNIJI UVJETI ODOBRENJA I KORIŠTENJA.
ZATO ŠTO ŽELIM OBLIKOVATI SVOJU BUDUĆNOST.

Gradite budućnost uz pouzdanog partnera, jednu veliku banku koja u protekle dvije godine nije jedinstveno podizala kamatne stope na postojeće kredite. Iskoristite novu generaciju stambenih kredita uz akcijsku kamatu, fiksnu za prvu godinu otplate kredita, za kredite ugovorene do 31. ožujka 2011. Posebno povoljni uvjeti za mlade do 40 godina uz kamatnu stopu 6,5% godišnje, fiksno, za prvu godinu otplate kredita (EKS* 6,94%).

*EKS je izračunat uz najnižu naknadu i najduži rok otplate

PRIVREDNA BANKA ZAGREB
Mislino unaprijed s Vama.

POSREDOVANJE: INTESA SANBILO

Frikom
Maximo
 JOGURT SUMSKO VOĆE
Maximo

www.frikom.com

INA EURO V fuels

European top quality!

EUROSUPER BS 95

EUROSUPER BS 98⁺

EURODIESEL BS

www.inacg.me

INA CRNA GORA

ZAGREB

HRVATSKA

grad kulture

pogledajte osluhните osjetite

ISKORISTITE MOGUĆNOSTI KOJE VAM PRUŽA **ZAGREB CARD!** www.zagrebcard.fivestars.hr

